

## XI. LIBAHUNT

183. Kogu Baltikumis väga populaarne libahundi mõiste on saand liivis sõnastuse läti keelest: lt vilks 'hunt' ja sellest tuletet vilkacis ~ vilkatis ~ vilkata ~ vilteka 'libahunt' on siirdund liivi keelde kujul vilkatōks (lvÜ, ka SjWied, LWb) (Isegi Lätis esineb vilkateks: vt. LP VII 912), mõnikord vilkatikš (Kl), kuna hariliku hundi nimetusena esineb liivis susi=suiž ~ suž (lvÜ). Segimineku tõttu sõnaga võlu = vōl (vt. § 169) on loodud juhuslikult kontaminatsiooniline vōlkatōks (Kr 277 ja 279 — vt. lhk. 173 ja 191) < vōl + vilkatōks.

Libahundistumist väljendetakse üldiselt terminiga jääda libahundiks = iedō (pa-) vilkatōksōks (lvÜ) (Nii kirjutab juba SjWied, LWb: 'Währwolf werden' vilkatōksōks ied od. sōd (sād). — Vormi vilkatōksōks kõrval esineb kord suffiksitate -ks ja -nen ärasegamise tõttu vilkatōzōks (V). Teinekord öeldakse libahundi asemel „hundiks jäänd” (Ir 14 — vt. § 186).), mõnikord öeldakse veel: teind end libahundiks (Pr 44), saand libahundiks (V), läind libahundiks (V), võtnud sellise libahundi naha selga (Sr 42) või lihtsalt: olnud libahundiks (Ii). Kuna üldiselt kõneldakse libahundistumisel ikka hundinahast, siis kord esineb ka karunahk: inimene võtnud karunaha selga ja olnudki libahunt valmis (Sr 86 — vt. § 185).

Ligidase sisulise kokkupuutumise tõttu libahundi mõiste on läind mõnikord segi võlu mõistega, pääasjalikult muistendis võludesõidust ja -peost Saaremaal (Pr 58 ja V 102 = S. 156, vt. § 174). Veelgi sagedamini aetakse segi libahundi ja külmkinga piirid, nagu käsiteldi seda juba varem külmkinga päätükis (§ 102, LRU II 55 ja § 112, LRU II 88) ja nagu näeme seda ka alamal, eriti teatud muistendeis (S. 162 ja S. 163 — vt. § 185 ja 187). Edasi nägime tuulispää päätükis (§ 182) jälleleitud noa loos hiilingu ja libahundi kõrvuesinemist ühes ja samas muistendis (S. 149 C = S. 161). Ka „maksameremehed (vt. lhk. 91) moondavad end libahunteks (Sr). Ja lõpuks: üks need libahundidki ju kõik nõia sordist ole (Pr) (Libahundist Lätis vt. LP V 123/7, VI 145/6, VII 849—937; Eestis ja Soomes vt. K. Krohn, SRU 169; Eisen EM I 35/8; Russwurm, Eibofolke II 202/4; Saksas vt. Wuttke, DVA<sup>3</sup> 276/9; Grimm, DM<sup>3</sup> II 1047 jj.; Venes vt. Максимовъ, Нечистая сила 117, 121/3; Афанасьевъ. Поэт. воззр. III 525/32, 549/51).

Mis meie aja inimesil viga elada: kõik metsalised on tapetud, pole kedagi enam karta ega peljata! aga vaat vanasti, kus kohe külade taga kasvas põline mets täis karusid ja hunte, vaat siis värisesid karjalapsed päevad otsa oma loomade ja lammaste pärast, siis öitsilised pidid valvama hoolega hobuseid ja varsu ning isegi kündja adra taga oli hirmul, et säält põõsastikust ei hüppa hobusele kõrri metsakut'a; ja oleksid veel hundid-karud üksinda, kuid inimesedki — kuradiorjad — tegid end kah ju hundiks ja jooksid loomi murdma (Ir). Jah, vanasti kõik inimesed olnud libahundid, kes neid kuradeid teab (\*Ii). Inimesel, kes käib libahundiks, hambad olevat suuremad kui harilikult (Pr) (Vrdl. võlu puhul lhk. 106/7, 133 ja 143). Libahundiks „jäädud” sellepärast, et teha muile halba (Sr), et saada alati söögiks hääd värsket liha (V — vt. eriti § 186, S. 164) või et jõuda ruttu ja väsimata igalepoole, kuhu aga tahetud (V — vt. ka § 185, S. 163), sest libahundid jooksevad hirmus kiirelt (Ii 39 — S. 176).

Välimuselt libahunt on samasugune kui hunt (Pr), aga ometi ta pärishunti kardab (Sr 84 — vt. § 112, LRU II 88). Mõnikord libahundi tunnuseks on valge rind (Kr) või veelgi sagedamini valge kaelaalune (Ir, Pr, V), mis osutab, et libahundiks on papp valge kaelasidemega (ligemalt vt. § 188). Kogu rannikul teatakse mitmeid kindlaid isikuid, kes käivad libahundiks. Nii Ida-Liivis kuulsaim libahunt on Ire papp (Ii, lvI). Teine Ida-Liivi kuulus libahunt on saarlane Kōrkil' Pitrōg-kūlast (Kr, Pr, Sn, V — vt. § 189), kuna Lääne-Liivis kõneldakse samuti just saarlasest Ju'rist kui libahundist (Pz 9 — vt. § 185, Ii Set — vt. § 189). Ka mitmed naised olnud libahundid: nii Pitrōg-kūlas Tuom Gādō ja Ire-kūlas Graba Līž (Pr). Ja nagu need naised ikka on: kui nad lähevad vähe riidu, siis nad teevad ära kõiksugu tembud, et oma vastalist kas või hirmutada (Pr), millise väite tõenduseks jutustaja kõneles järgmise loo.

### LIBAHUNDID KIMBUTAVAD SAUNALISI (S. 173)

Ēnoks Līž'u ema Ma'ri, vanaeit, olnud Kuolka tulitorni man töö, kaks tüdrukut kaasas. Läind ühega veidi riidu ja öelnud: „Küll ma sulle näitan, kutsikas!” — Ühel õhtul läind kolmekesi sauna ja kuulnud teel: selline müra nagu maruhoog olnud taga. Tüdrukud läind üle aia viljahakkesse. Kus siis tulnud mööda teed, suuri ja pisuke, l'ipa-l'äpa, l'ipa-l'äpa, lämberdand jalgega päle. Tema öelnud: „Läheme tagasi!” läindki koju magama, pole sauna saand. Vaevalt pannud ukse kinni, kui need olnud juba ukse taga. Eks need siis libahundid olnud. — Pr 167.

Küllap siin on tegu sama juhtumusega, mida sama eidekene jutustas juba paar aastat varem ka, ristides aga tookord need tüdrukute kimbutajad kümnekingalisiks (Pr 43 — vt. § 106, LRU II 64), — nii siis

jällegi tabav näide, kuivõrd vankuv ja juhuslik on mütoloogiline terminoloogia jutustajate enestegi teadvuses ning kuivõrd hõlpsasti üks ja seesama lugu laseb end kohandada mitme päälkirja alla, tihti ainult küsitelijale meelehääks vastavalt sellele, mida ta keegi kord juhtub parajasti pärima (Vrdl. sel puhul LRU I 127, II 200, 206 jne.).

184. Tung libahundistuda tuleb inimesele juba siis, kui ta lihtsalt silmab ligiduses mära varsaga (L, Sr, Sn, V, Kl) või üldse hobuseid (Kr 94), loomi ja lambaid (Kr Ket 91 (34)) või kui ta kuuleb loomi ka kas või ainult häälitsemas kuskil — hobuseid hirnumas, koeri lehmade pääle haukumas, või nii, — siis ta otse peab minema libahundiks, teda see kurat siis viib (V 100); mõnikord ta kuuleb karjaste laulu (Kr 12) või huilgeid ja häälistsusi (Ir 15) ja läheb kohe libahundiks end moondama. Vastavaid muistendeid (S. 167 ja 170) vt. § 186 ja 188.

Sageli libahundid liiguvad teatud ajal: laupäeva öiti nad tulevad saunas tööskelevaid tüdrukuid murdma (L, Ii, Kr, Pr, Sn, V, Kl — ligemalt vt. § 187); iseäranis papid käivat laupäeva õhtuti aina libahundiks (V 107 — vt. § 188). Muidugi nad on liikvel ka kõigil pühade ööl, eriti veel jõuluööl (Kr, Pr), nagu puha muudki pahad olevused; sellepärast peetud jõulu öiti ukседki kõik lukus kinni, et nad ei pääseks sisse (Kr 88 — vt § 189). Ja väidetakse koguni, et nad mitte üht ööd pole kodus, vaid peavad igal õhtul minema jooksma ning võivad käia ringi ainult keskööni (Pr 261 — vt. § 189).

### LIBAHUNDIKS MINEJALT KÜSITAKSE ÄRA TA TEE (S. 175)

Kord juhtund selline lugu, et vana Kõrkil' — kuulus Pitrõg-küla libahunt — valmistund minema ühel pühadeõhtul hundiks, kuid perenaine küsind: „Kuhu sa nüüd lähed? oot, ma annan sulle õhtust.” Mees saand tulivihaseks, et naine „küsind ära” ta tee: asi on nimelt see, et libahundilt ei tohi kunagi küsida, kuhu ta läheb, — ta ei tohi ju vastata sellele. Sellepärast mees ütelnudki: „Kui sa mul ei oleks nii hää leivaema, küll sa siis näinuksid, mida ma teeksin!” — Pr 44.

Inimene, kes käib libahundiks, tunneb end teatud ajal otsekui sunnitud olevat libahundistuma (Pr).

### PERENAINE TAKISTAB MEEST LIBAHUNDISTUMAST (S. 177)

Kord Vaid-küla Zuonkõ-talust keegi neid olnud ratsa Kuolka-külas Vagar-talus oma sugulaste man ja jäänd kojusõiduga kaunis hiljaks õhtu pääle. Küll perenaine palund tend jääda sinnasamma ööseks ja hoiatand, et ratsutamine ei lähe öösi õnnelikult, öelnud koguni, et tal on kodus „marruläind” mehed jne. Kuid hoolimata hoiatusist neid ratsutand kodu poole, ja perenaine käsknud veel lahkudes ratsutada nii ruttu, kui ta saab.

Peremehel olnudki parajasti libahundistumisaeg. Küll perenaine hoidnud meest igaviisi hääga ja meelitustega tagasi, mees aga urisend ainult: „Ah, kui sa ei lase sellest uksest, siis lähen teisest!” Nii nad keerelnud vastamisi uksele kaua aega. Lõpuks peremees saand vihaseks, perenaine pole suutnud enam hoida ja lasknud mehe välja. — Neid saand vaevalt siduda hobuse talli ja päästa ise uksest tuppa, kui libahunt virutandki juba käpaga ukse pihta. — Pr 168.

### LIBAHUNDISTUMISE SUNDUS (S. 177)

Vana Krista (Ir) — jutustaja taadile ta olnud suur sõber, jutustaja ise mäletab tend, näind teda, sellest pole veel teab kui kaua aega tagasi — sõitnud ühe mehega piki Suur-kangrut sisemaale, vist vilja ostma. Nüüd tulnud ent see risttee säääl, vaat kus Pitrõg-küla tee läheb üle kangru, ja see teine mees hüpand vankrilt maha, öelnud, temal olevat raasike vaja metsa minna, sõitku vana aina edasi, küll ta tulevat järgi — ja ruttu vankrilt minema, metsa sisse ja kadund ära. Krista pole saand teha suudki valla, tahtnud veel küsida midagi, kuid pole saand suud lahti teha — juba mees olnud kadund.

Nüüd nad sõitnud üle selle risttee, ja üks juut sõitnud säääl ees. Ning nõnda nad ise jutelnud kahekesi, see Krista selle juudiga, sellise suure häälega, vaat kui nad nüüd sõitnud. Ja see Krista öelnud juudile, et argu sõitku nii ruttu, see mees ei saavat neid kätte. Korruga, kui nad nõnda nüüd kõnelnud, joosnud metsast välja üks susi — jah, täitsa kui susi — ja hüpand Krista vankrile. Vaat selle mehe leivakott jäänd Krista vankrile, ja Krista söönd parajasti õhtust, sõitnud edasi ja söönd ise säääl oma õhtusööki. Ja nüüd — see kiskund teise mehe leivakoti välja, kiskund koti katki ja söönd leiba ja... ise libahunt! Vana

Krista olnud nõid, ta pole kartnud midagi, tahtnud panna selle teise „kinni”. See kiskund kotti, söönd leiva ära ja hüppand taas vankrilt maha, joosnud nüüd juudi vankri kõrval, see libahunt. Juut hüüdnud: „Ui, kuis sa seda endale tegid, et hunt hüppas vankrilt maha? Tee nõnda minule kah, et ta ei tule minu vankrissel!” Vana Krista vastand, kaksteist risti pidavat „heitma” endale ette, siis susi ei tulevat juurde. Juut öelnud: „Ui, kui see aitab, siis viska minu pärast ka neid riste!” — vaat juut ise ju ei taha teha neid riste. Seks ajaks nad ise jõudnud juba Sänag-küla tee. Korraga hunt kadund jällegi metsa, see libahunt.

Nõnda, järsku, natukese aja pärast, see mees seisnud tee pääl. Ta olevat küll päris väsind sellise maa jookstust. Vana Krista naernud, öelnud: „Tule aga siia, istu vankrile ja räägi mulle kah ära see kunst, kuis sa võid jääda libahundiks, — ma ju tundsin sind silmist. Kui mul polnuks sinust kahju, ma küll pannuks sul selle saba kinni!” Mees vastand: „Küll on raske olla libahundil, kui tuleb see tund, kus libahundid peavad jooksema. Siis meil pole kuskil rahu. Kui mul polnuks sinust kahju, siis ma kiskunuksin su lõhki, aga selle asemel ma kiskusin oma kotti.” Krista aga naernud ja öelnud uhkemat: „Mina olen vägevam kui sina, minu sõnad on kõvemad kui sinul, minule sa ei või teha midagi! Aga nüüd jutusta, kuidas sa libahundiks jääd.” Mees öelnud nõnda: Vahel Pitrõg- ja Koštrõg-küla tee, säääl kasvab üks lepp, mil mõlemad otsad on maa sees. Kui ma sellest mööda lähen ja see jooksutund on, õhtutund, siis ma pean ronima säält läbi, vastu päeva, ja tulen välja teisest küljest libahundina.” Igaühel libahundil olevat üks kindel („ära öeldud”) maa-ala, kus ta peab ajelema need jooksutunnid, see on keskööni. Ja säääl Ljega-teeraja juures olevat üks teine selline lepp, säält ta ronind taas tagasi ja saand jälle inimeseks ning olnud neil tee pääl vastas.

Kui nad sõitnud taas tagasi maalt, siis vana Krista läind temaga ühes selle lepa juurde ja raiund lepa maha. Nõnda libahunt pole saand enam läbi ronima. Ja teise lepa niisama raiund maha. Vanamees olnud esiteks küll väga vihane, kuid ükskord tulnud Krista manu ja küsind: „Nüüd sa oled minu isand. Sa tegid minu sest teenistusest lahti, nüüd sa pead andma mulle tööd!” Vana Krista vastand: „Ela nõndasama nagu igauks ristitud inimene ja ära teeni kuradit ehk eihüva!” Ja vanamees olnud kogu oma eluea vana Kristale väga tänulik, et ta saand sest õnnetusest valla.

Nõnda vana Krista ise jutustajale kõnelnud. See olnud üks väga hää inimene, see vana Krista. — Pr 262.

Mõnikord libahundi kutse läheb inimesele endalegi niivõrd raskeks, et ta tahab vabaneda oma ametist:

### LIBAHUNT MÜÜTAB OMA AMETIT (S. 178)

Kord keegi mees käind mööda Riia silda ja kaubelnud inimesile oma ametit müüa. Temalt küsitud, mis amet see siis selline on, ja ta vastand: vilka. Siis inimesed saand aru, et see on libahunt, ja kihutand ta minema. Siis ta kadund nagu vilkund. — Sr 66 (Huvitav katse ühendada rahvaetümoloogiliselt läti lainsõna vilkatõks omakeelse tüvega vilkuda = vilkõ. — Ameti edasiannist Lätis vt. LP VII 924).

185. Libahundiks jäädakse kas ise omal tahtmisel või kellegi teise nõidumise tagajärjel, nagu näit. rahvusvahelises muinasjutus Mt. 408\*, kus kade võistleja moon dab kuninganna libahundiks, kes käib salaja oma last imetamas, kuni ta hundinahk tulisel kivil kõrvetetakse ja kuninganna selleläbi inimeses-tetakse (L 3). Naljaks kõneldakse ka, et Zuonkõ-talu vana peremees, kes olnud üldse suur vigurivänt (vt § 156, lhk 20), moon dand oma tüdrukuidki libahunteks (V). Kõige tüübilisem teiste moon damislugu on ometi pulmaliste huntteks muutmine. —

### PULMALISTE LIBAHUNDISTAMINE (S. 160)

Keegi teekäija eksind ära ja sattund pulmamaja ette, kus parajasti toas söödud. Kuid kaks meest olnud toa ees väljas ja arutand omavahel muuta kõik pulmalised libahunteks, nii et nad ei tunneks enam üksteist äragi ja hakkaksid kisklema. Üks mees küsind teiselt, kuis see võib neid moon dada. Kaaslane annud talle peeru ja käsknud minna kotta, kus keedetavat parajasti nuudleid, põletada säääl peerul mõlemad otsad mustaks ja tuua siis see peerg tema kätte tagasi, — kui ta keerab peergu vastu päeva, siis pulmalised jäävadki libahunteks. Teine küsind, kuis saaks neid siis taas inimesestada. Kaaslane seletand, et vaja panna tähele pruudi ja peiu libahundistumist, et teaks ja tunneks siis lüüa neid selle peeruga kolm korda, pärast vaja keerda peergu päri päeva, — ja pulmalised inimesestuvadki taas.

Teekäija kuulnud salaja meeste kõnelust päält ja jälgind teraselt noorpaari libahundistumist: mõrsjale jäänd tutt pää pääle, kuna peiul jäänd kurgu alt valgeks. Tuba olnud täis libahunte, kes purnud teineteist ja kiselnud, et veri vooland. Sääljooosnud üks libahunt ja murdnud pää ühel mehel, kes neid moondand, varsti hukkund ka teine. Võõras teekäija kahjatsend küll, et nüüd on kõik inimesed hukkund, kuid otsides ta leidnud ometi veel selle peeru üles toa nurgast. Mees mõtelnud, et küllap ta nüüd surma saab, kuid tahtnud siiski päästa inimesi ja läind peeruga huntide sekka. Need vahtind teda küll, kuid tema puudutand peeruga ruttu kolm korda noorpaari ja keernud siis kolm korda peergu päri päeva, — kõik olnudki kohe taas inimesed. Siis mees jutustand kogu loo. Mindud vaatama, kes need moondajad olnud, — säälsamas naabertalus mõlemad olnud surnud. — Pr 107 (Vrdl. nõia tegevust pulmas lhk. 53. — Pulmaliste libahundistamisest väga mitmekesiseid jutustusi Eestis vt. FFC 25, S. 73; Lätis vt. LP VII 907/10; Šmits, LPT III 429 (3). Motiiv näikse rännand Baltikumi Venest).

Teiste nõidumisest palju sagedamini esineb siiski iseenda libahundistamine, millest teatakse kõnelda veel tänapäeval „tõesti sündind lugusid”. — Nii suvel 1921 jutustaja ise ühes kodustega tahtnud katsuda libahundistumist — see s' mõne asi: ainult virtsas vanus riideis kukerpalli lüüa! riided pestakse ju puhtaks jälle, aga kus see hiigla kasu: igalepoole jookse väsimata kiirelt ja saad alati hääd liha süüa; aga, kahjateseb jutustav poisike ainult seda, aga vaat keegi ei tea neid sõnu, kuidas saaks hundist taas inimeseks tagasi, — ja sellepärast keegi ei katsugi õnne (V). Ometi teind üks mees end suvel 1923 päriselt libahundiks (Pr). Windaus elavat üks tüdruk, kel olevat emalt päritud nõiaraamatud, see mõistvat kah moonduda libahundiks; kord ta kutsund tuttavad kokku ja näidand neile oma kunsti: lasknud koera ronida juure alt läbi, pomisend ise sõnu, ja kolmanda ronimise järele tulnud välja hunt (Pr). Jah, nõnda need libahundid tekkinuvatki siia maailma: üks mees heitnud kukerpalli kolm korda üle kannu, ja siis olnud tal libahundi nahk seljas (L).

Üldiselt tundubki nii, et libahundistumine iseendast on väga kerge: tarvitseb ainult pugeda kivi alt kolm korda läbi (V 29 — S. 163) või ronida juure alt läbi (Kr 13 — S. 165) ja nimelt kolm korda juurerahnu alt (tagurpidi Sr) läbi pugeda (Ir 14, V 131 — S. 164); sääljuures vastu päeva ja särk pahupidi seljas (Pz, SjWied, L Gr 446 (1) — S. 164); mõnikord poetakse ka üheksa korda pedaja juure alt läbi (L 3 — Mt. 408\*) või veelgi üksikasjalikumalt: ronitakse puu juure alt üheksa korda vastu päeva läbi, heidetakse siis kolm korda üle pää kukerpalli ja üteldakse need nõiasõnad „hundinahk selga, nõiaring...” (lõppu ei mäleteta), — ning ongi libahundi nahk seljas (V). Kukerpalli laskmise kõrval kästakse teinekord ronida kannu alt läbi ja väherda siis kolm korda ümber kannu (Kr 33 — S. 164) või ka ainult väherda kolm korda juurerahnu all (Sr 42 — S. 163), ning kivi, kannu või juurikate kõrval lubatakse ronida ka kolm korda ümber taraaia tugiteivaste ringi ja lugeda nõiasõnu (V 100 — S. 167). Sagedasti ei kõneldagi läbironimisest ehk „pugemisest”, vaid teatakse ainult kukerpalli laskmist ehk „üle pää heitmist” vastu päeva, kusjuures tehtavat veel oma nõiatempe (Kr 88 — S. 176); ka kukerpalli lastakse muidugi kolm korda (Sn 3 — S. 170), kuid harilikult see kolmekordne kukerpalli laskmine sünnib küll just nimelt juuriku (Ii Set — S. 166) või kannu, puurahnu ehk sakka man (Pz 9, Ii 21, Sr 86, Pr 45 — S. 163), kolm korda ümber kannu (L 168 — S. 170), põõsa taga (Kr Ket 91 (34) — S. 170) või seasõngmeis (Pr 45 — S. 163) — lastakse kolm või üheksa korda vastu päeva seasõngikus kukerpalli, kuid mitte kuivas, vaid vedelas virtsas (V). Vahel asetatakse ka vähe raskemaid tingimusi: tuleb otsida nimelt selline lepp, mille latv on kasvand maa sisse tagasi just juure man, siis säält tuleb ronida läbi kolm korda vastu päeva ja lugeda seejuures sõnu, — ongi libahunt valmis, kuid enne päikese tõusu vaja olla tagasi: muidu jäädakse libahundiks kogu eluaja (Pr, vt. ka Pr 262 — § 184, S. 177). — Läbilugemise, vähkremise, kukerpallitamise ja sõnade lugemise kõrval tuntakse lõpuks veel võidmist mingi määrdega, mis esineb üldisemalt küll võluks moondumise tingimusena ja ongi vist säält kantud üle libahundi atmosfääri (vt § 171): nimelt võetakse kord juurerahnu alt välja pott ja võitakse pää-jalad määrdega (V 21 — S. 163) või poetakse teinekord tulba tagant kaks-kolm korda läbi ja võetakse siis „pisikese kambri” s. t. sahvri nurgast väike pott ja võitakse end määrdega (V 101 — S. 163).

Kuid tjah, selles ongi kogu libahundistumise keerdsõlm: ei osata moonduda enam inimeseks tagasi! sest selleks on vaja erilisi sõnu (V), neid ent ei tea keegi (Ir), või küllap nüüd nõiad ja eihüva sellid neid teavad, aga kas need kuradid siis oma kunsti meile õpetavad! (Pr). Inimesestumine sünnib mõnikord küll lihtsalt, samuti nagu hundistuminegi (vt. eriti S. 164 — § 186) või nii, et lastakse taas kukerpalli nagu libahundistumiselgi, ent seekord päri päeva ja tehakse oma tempe (Kr 88), kuid juhuslikult või mõne teise eeskujul libahundiks moonduna ei mõista harilikult ennast enam päästa, vaid seda teeb ikka mõni elukutseline, kes peksab sääljuures järeleahvijat või annab kõrvakiilu, hoiatades ühtlasi teinekord veel nõnda tegemast. Esitagem kohe ka vastavad muistendid.

## PEREMEES SULASEST EES (S. 163)

(Eesti vasteid vt FFC 25, S. 75. Lätis peremehe sulasest ette jõudmise motiivi trükitud kirjanduses ei esine, kuna sagedane on, et järeletegija ei oska inimesestuda — näiteid vt. Mag. IV<sub>1</sub> 37; DL II 77; JKr II 15; LP VII 885 (11), 889/93, 900/4 jne.)

9 varianti (lvÜ): 1 Pz 9 — 2 Ii 21. — 3 Sr 42, 4 Sr 86. — 5 Pr [11.], 6 Pr 45 — 7 V 21, 8 V 101 — 9 Kl [29].

- I A     Rahvas vanasti jäänd libahundiks. Üks olnud selline va Juri, peremees, ja temal olnud poiss kah (1).  
B     Keegi peremees võtnud kärnkonna talveks kaevu, ja see õpetand mehele vastutasuks lindude-loomade keelt (Mt. 670 B) kui ka libahundistumist (3).  
C     Üks peremees pahandand aina, et tema poiss on laisk (6).  
D     „Tagas-tagaspidi” (s. t. ammu-ammu aega tagasi) Zuonkõ-talus (V) olnud üks Folman peremeheks ja see olnud kümnekingaline (7) (Külmkingast 2. ja kümnekingalisest 7. variandis vt. § 102, LRU).  
E     Ühel peremehel olnud poisid metsas (4) ~ kaks-kolm poissi igapäev metsas (8).
- II A a    Peremees saatnud metsa — oma poisi (5) puid raiuma (1) ~ poisid teibaid raiuma (7).  
b     Igakord (6) ~ igal hommikul (8) ta ise jäänd veel koju (1, 6—9) pärast neid (8) laua manu alles palja jalu (6).  
c     Poiss rutand metsa nii et ... (6) ~ Poisid läind ees metsa (9),  
d     aga kui saand metsa (1, 6), — iga kord (7, 8) peremees olnud metsas enne juba ees (1, 5—9).  
B     Üks peremees läind metsa oma poisiga ja saatnud õhtul poisi koju minema, kuid ise olnud kodus ees (2).  
C a     Suvel heinatööl peremees lasknud õhtul metsas teised kõik koju ja jäänd ise veel niitma (3).  
b     Muud niitjad läind koju ja ah sa ime! — peremees enne juba kodus ees! võtnud sellise libahundinaha selga ja olnudki nii kodus (3).
- III a    Nad imestand (3) ja jäänd vaatama, kuis see nii võib olla, et ta saab ette (6). ~ Üks poiss tahtnud näha, kuis ta nii ruttu saab (7).  
b     Teisel hommikul (1) ~ ühel hommikul (6, 8) ~ teise päeva õhtul (2) ~ ühel õhtul (3)  
c     poiss (poisid 3) luurand salaja järgi (1, 3, 4, 8, 9), kuis ta saab enne sinna (1) ~ kadund ära ja vaadand (2) ~ jäänd toanurga taha salajas ootama (6, 7).
- IV a    Sääl tee veeres olnud üks vana kand (1). ~ Metsa veeres (6)  
ba    peremees „heitnud” kannu ehk sakka man kolm korda üle pää kukerpalli (1, 2, 4, 6)  
bb    vähernud kolm korda puurahnu all (3)  
bc    lasknud kukerpalli seasingmeis (6)  
bd    pugend kivi alt kolm korda läbi (9)  
be    võtnud poti ühe puurahnu alt ja võidnud oma pää ja jalad määrdega (7)  
bf    läind tulba taha ja pugend sääl kaks-kolm korda läbi, siis läind oma „pisukesse kambrisse” (s. t. sahvrisse), võtnud nurgast väikese poti ja võidnud end säält mingi määrdega, nagu sulane akna taga luurates näind (8) (Potist määrdega võidmise motiiv 7. ja 8. teisendis põlvneb küllap võludesõidu-muistendist (§ 174)).  
ca    Nõnda peremees saand hundinaha selga (1, 3) ~ muutund libahundiks (6, 8, 9) ja joosnud sinna, kus poiss pidand puid raiuma (1) ~ pannud joostes metsa (8).  
cb    Peremees saand karunaha selga ja olnud libahunt valmis, kuid tulnud koju — nahk ära (4).  
cc    Peremees muutund kümnekingaliseks (7).
- V aa    Teisel hommikul (1) poiss heitnud kah kolm korda kukerpalli ja jäänd libahundiks (1, 2) või külmkingaks (2).  
ab    Poiss moondand enda peremehe eeskujul libahundiks (5).  
ac    Siis poiss (poisid 3) teind ka nõnda (3, 4, 6—9), saand selga sellise karunaha kõige karvaga (4) ~ moondund kümnekingaliseks (7)  
b     ja läind mis lennates (3) ~ joosnud metsa (7, 8) nagu koer (8).  
c     Metsas peremees olnud juba inimene taas (6, 7).
- VI A    Kuid poiss pole saand enam nahka seljast maha (1, 4) ~ pole mõistnud end enam „tagasi teha”, s. t. inimesestuda (5, 7, 9), läind peremehe manu ja kiunud kui peni (7).  
B     Peremees oodand poissi, — koerad kiskund poisi lõhki; selline nahk seljas, et pole enam inimene. Peremees otsind, — poiss pugend lauta (2).  
C     Poisid pole saand enam tuppa, piilund akna taga (3).  
D a    Poiss joosnud ringi, pole midagi teadnud, mis teha, — hundinahk seljas (6).

- b Noh, hästi! Metsas peremees vaadand, kus poiss on, — poiss piilund kaugel puu taga, külm olnud, nutnud. Peremees teind tööd ega ole teadnud, kus poiss on. Kui peremees söönd lõunat, siis tulnud juurde, kiunund ja hõõrund perset. Peremees pole teadnud, mis sel hundil nüüd viga on. Läind vihaselt koju, et poissi pole metsas, ja küsind, kus poiss on, — poissi kodus kah pole olnud (6).
- c Õhtul kõik läind magama, — keegi ulund akna taga. Peremees läind akna manu vaatama, kes säääl nutab. See öelnud: „Kas sa siis ei tunne? ma olen ju sinu poiss”, tal olevat nii külm, ja jutustand puha ära (6).
- E a Poiss saand metsa, kuid pole saand nüüd enam nahka maha. Nüüd poisil olnud nii kole hirm, kuna peremees taas: kuhu see üks poiss on jäänd? (8).
- b Poiss enne õhtut pannud teiste eel koju ja ronind pingi alla, magand säääl, et ei nähta. Peremees tulnud koju oma poistega, söönd õhtust. Siis tüdrukud ütelnud: „Siin on üks võõras peni pingi all, see kiunub, ei tea, mis ta tahab.” Peremees vastand: „Ma tean küll, mis peni see on, seda muudkui vaja peksta!” (8).
- VII A Va peremees peksnud poissi väga, et see hundiks moondund. Siis viind poisi kannu manu, lasknud heita kolm korda kukerpalli üle pää, — siis olnud nahk seljast ära (1).
- B Peremees virutand poisile üle kõrva (2, 4, 5, 9) ja lasknud teha, mis vaja (4), — poiss inimesestund taas (5).
- C Peremees virutand igale kolm korda üle kura kõrva ja — kõigil nahad maas, öelnud veel, ärgu nii enam tehku (3).
- D Nüüd peremees võtnud rielnud poisi läbi ja virutand talle kolm korda üle perse, — siis olnudki kasukanahk maas. Ta õpetand, mis vaja teha (kuid mis säääl just vaja olnud teha, seda jutustaja ei tea) (6).
- E Peremees võtnud hää kantsika, nüpeldand poisi kõvasti läbi ja teind ta taas inimeseks (7).
- F Peremees viind poisi edisesse ja vedand naha maha, annud kaks korda üle kõrva ja öelnud: „Teinekord ära sa nii enam tee!” (8).
- G Peremees virutand poisile üle kõrva ja keelnud: „Teinekord ära tee kõike järgi, mis sa näed muude poolt!” (9).
- VIII A Vana Ju*ri* öelnud veel poisile: „Nüüd sinu ots tuleb!” — Kui poiss läind metsa, siis va Ju*ri* tahtnud tulla [libahundina] tema kallale. Poiss aga öelnud: „Tule, tule, va Ju*ri*, ma sind tunnen!” — Ju*ri* pöördund tagasi, läind oma kannu manu, heitnud oma naha seljast maha, läind poisi juurde ja öelnud: „Kui sa mind tunned, siis ma midagi sulle ei või teha!” (1).
- B Poiss pärast seda kunagi pole enam nii teind (6) end kümnekingaliseks (7).

## RISTIEMA EESKUJUL LIBAHUNDISTUND LAPS TAPETAKSE (S. 165)

Kord keegi väike plika näind, kuis tema ristiema pugend juure alt läbi ja libahundistund. Plika teind nõndasama, kuid pole mõistnud pugeda enam tagasi. Siis ta ronind tuppa ema (käsikivi) külilaua alla. Hommikul tüdruk läind jahvatama, kuulnud laua all nuuksumist ja läind ütleva muile. Kõik tulnud vaatama, kuis hundilapsel vooland pisaraid. Nad tapnud hundi, nülging ja näind naha all oma väikese tütre. Siis ema läind riidleva ristiemaga. — Kr 13.

Lõpuks on tuttav Liiviski rahvusvaheline muinasjutumotiiv, et tehakse kivile, millele libahunt heidab oma naha, kui ta tuleb imetama last, sinna tehakse tuli ümber ja kivi köetakse nii tuliseks, et nahk külge kinni, — siis libahunt jääb jällegi püsivalt inimeseks (L 3 — Mt. 408\*). — Noa otsast leiva andmist libahundile vt. § 182 (S. 161).

186. Libahundi nii-öelda erialaks on otse pärishundi moodu murda igasugu koduloomi — hobuseid (Kr, V), eriti varsu (lvÜ), lambaid (Pz, Ir, Kr, Pr, V), vasikaid (Sr) ja elajaid (Kr, V), nagu kirjeldavad seda paljud muistendid (S. 164, 166, 167, 170 ja 175). Muud kahju libahundid õieti ei tegevatki, kui murdvat aga loomi söömiseks (V). Kohe nad looma ära ei söövat, vaid matvat selle pääle murdmist maa alla (L). Tihti nad toovad liha koju perele söögiks (S. 164), kõige sagedamini aga söövat murtud looma kohe ise ära (S. 166, 167, 170). Toores liha, mida libahunt sööb, on ometi tuline, nagu ta oleks võetud just katlast, ja kui lüüa selle lihaga, siis see otse põletab ja kõrvetab ära koha, kuhu puutub pihta (V— ligemalt vt. alamal S. 166 ja 170).

**PEREMEHE VÄRSKE LAMBALIHA (S. 164)**  
(Eesti vasteid vt. FFC 25, S. 76; Lätis vt. LP VII 858 (4), 866 (5);  
Brīvzemnieks, Mūsu tautas pasakas IV Nr. 13 jne.)

Järeletegeva sulase redaktsioon.

1) Peremees poisiga läind nurmele kündma. Pruukosti aegu peremees teind oma hobuse valla ja käsiknud poisil edasi künda, ta ise pidavat metsa minema, sääl saavat sooja süüa. Aga poiss läind peremehele sala järgi vaatama, kuidas seda sooja sööki võib saada. Siis poiss näind, kuis peremees tõmmand särgi seljast ära, tõmmand selle pahupidi uuesti selga, läind siis ühe juurika manu ja pugend sääl kolm korda vastu päeva läbi. Siis silmapilk peremees jäänd libahundiks ja joosnud metsa karja kallale, haarand kohe ühe lamba kinni ja joosnud hundina koju.

Poiss teind peremehe järgi, pöörnud särgi pahupidi selga, pugend juurika alt läbi ja jäänd ka libahundiks. Poisil tulnud hirm pääle ja suures hädas ta pole teadnud, mida teha: läheb ta hobuse poole, siis see jookseb minema, läheb ta inimeste manu, siis need löövad ta maha, — ei tea, kuhu minna. Suures hädas ta joosnud oma hobuse juurde, kes oli jäänd adra vahele nurmele. Niipea kui hobune näind hunti, kohe see pannud jooksuma, nagu oleksid kadakad tal saba all. Poiss hüpand järgi, haarand adra küljest kinni, kuid siis hobune läind veel hullemaks. Nii nad joosnud, kuni mõlemad väsind ja lõhkund puruks kõik asjad. Oma hundinaha juba maha visand peremees näind poisi häda, joosnud vastu ja haarand poisi kinni, viind metsa tagasi ja käsiknud tal pugeda säälsamas juurika all tagasi, — siis poiss saand taas inimeseks. — Pz, SjWied, LGr 446 (1).

2) Derk Didrök, kes ühe suve on maal „eland” (s. t. tööd teind), jutustand, kuis peremees, kelle juures ta töötand, annud neile iga päev värsket lambaliha süüa. Liha maitsnud küll hästi, kuid tema imestand, kust see tuleb, sest kunagi ta polnud näind, et tapetaks ka mõni lammas. — Ükskord heinaaja 1 pole tulnud tal und, kui muud magand lõunaund. Siis tema näind, et peremees tõusnud üles, vaadand, kas kõik magavad, ja läind siis metsa. Didrök teind, nagu magaks tema ka, astund siis peremehele tasa-tasa järgi ja näind, kuis peremees pugend kolm korda puurahnu alt läbi, „jäänd hundiks ja joosnud metsa. Tüki aja pärast ta tulnud lambaga suus tagasi ja „jäänd” inimeseks, pugedes taas kolm korda rahnu alt läbi.

Didrök teadnud ka kõnelda, et üks poiss tahtnud teha seda peremehele järgi. Ta pugend niisama kolm korda puurahnu alt läbi ja jäänd hundiks, pole ainult võind enam kuidagi end inimeseks tagasi saada, olgugi et pugend küll kes-teab kui mitu korda taas rahnu alt läbi, sest ta pole teadnud neid sõnu, mida ronides peab ütleva. Poiss olnuks veel praegugi hunt, kui peremees ei päästnuks tend hundinahast. — Nõnda siis olevat (sise) maal selliseid inimesi, kes mõistvat teha end huntteks, ja neid kutsutakse libahuntteks. — Ir 14.

Luurava sulase redaktsioon.

3—4) Üks dondangenlane-peremees teind oma poisiga põllul tööd. Siis ta (äkki 3) kadund ära ja (ainult 4) kaua aja pärast tulnud tagasi. Poiss mõelnud, kus kurat see peremees nii kaua käib ja mis ta sääl metsas nii kaua teeb. (Kui nad läind lõunat sööma 4), siis perenaine olnud keetnud (lõunaajal 3) klimbisuppi värsket lihaga. Lõuna maitsnud kõigile hästi, ja nad söönd, nii et ähkind aina.

Mõne päeva päralt (3) ~ teisel päeval kui nad taas töötand põllul (4), siis see peremees läind jällegi metsa (Kuid siis see poiss mõtelnud, et vaja minna vaatama, mis see peremees sääl metsas teeb 4). Peremees poissi pole näind (ja poiss valvand teda 3). Nüüd peremees pugend ühe suure puurahnu alla. Poiss mõtelnud, mis ta sääl teeb. (Natukese aja pärast 4) peremees ronind taas välja ja vähernud kaks-kolm (3) ~ kolm (4) korda ümber rahnu. Nüüd tulnud puu alt välja suur hunt (3) ~ peremees jäänd hundiks (4) ja joosnud niidule. Sääl olnud heinaniitjad ja (kaugel 4) lambad. Hunt joosnud lammaste sekka (ja hakand neid kiskuma 4). Siis need heinaniitjad (silmand seda ja 4) karjund: „Iu-au, iu-au!” Sääl karjatand üks mees: „Oi mind Jeesus, oi mind Jeesus, juba minu talle seljas!” Siis see poiss öelnud: „Oot, oot, ma tahan näha, kus see peremees läheb.” Ja ta näind, et peremees pugend sesse auku tagasi (3) ~ läind metsa, ronind selle puurahnu alla tagasi ja jäänd inimeseks (4).

(Lõunaajal 4) peremees öelnud (taas 4) perenaisele, keetku see suppi kaalikate ja värsket lihaga (3) ~ värsket lihasuppi töömeestele (4). Nad söönd ja noolind (s. t. lakkund) sõrmi (— nii magus olnud see supp 4). Siis poiss ütelnud peremehele: „Sa äraneetud, nüüd ma sulle tahan öelda (3) ~ nüüd ma tean (4), kust sa saad värsket liha!”

Peremees, see olnud hunt (3) ~ jäänd jällegi hundiks (4) ja hakand poissi kiskuma. Siis poiss karjund kolm korda: „Ou, ou, ou, Britan säh, Britan säh!” — Britan olnud nende koera nimi. (See joosnud manu ja hakand hunti kiskuma; hunt pole olnud nii tugev, hakand põgenema ja hüüdnud: 4) („Voi mind Jeesus, nüüd kisub minu ära 3), las kurat võtku kogu (poisi 4) värsket liha!” (Siis poiss löönd koera, ja see joosnud kiunudes ära 3). — 3 Ir Ket 30 (4), 4 Kr 33.

5) Ühe peremehe juures eland üks poiss. Peremees muud pole annud süüa kui kaalikaid ja lambalihasuppi. Poiss mõelnud, kust peremees niipalju saab seda lambasuppi. — Ühel päeval nad künnud põllul. Peremees öelnud poisile, et ta tahab minna „põõsaste sisse.” Kuid poiss mõelnud, et vaja minna järele vaatama, mis ta säääl teeb. Poiss läind ja näind, et peremees ronind ühe puurahnu vahelt kolm korda läbi ja olnud libahunt valmis. Poisil olnud hirm, et vaat kui ei torma pääle. Libahunt joosnud ent lambakarja ja haarand kõige rasvasema lambatalle. Nüüd poiss teadnud, kust peremees saab neid lambaid, mida annab talle süüa. — V 131.

6) Vrdl. võlu värsket võid L 11 — vt. § 171, lhk. 81 (S. 154).

### TEOTÜDRUK MURRAB KAASLASE MAGADES VARSA (S. 166)

(Eestis Aarne registreerib eelmise ja käesoleva muistendi ühe ja sellesama numbri all FFC 25, S. 76 (paar teisendit ka S. 77 all). Läti vasteid vt. näit. JKR IV Nr. 25; LP V 123 (2), VII 868 (6), 879/80 (3—4) jne. — Analoogilisest papi-redaktsioonist vt. § 188 (S. 170).)

1) Kord kaks neidu läind mõisateole ja heitnud teel magama. Teine neist tõusnud salaja üles, heitnud juurika man kolm korda üle pää kukerpalli ja muutund libahundiks, murdnud säälsamas sööva varsa, pistnud kintsu kotti ja tulnud, ajand oma kaaslast üles, kes valvand kõike seda salaja päält. Nad hakand sööma. Jagand oma leiba, libahunt pakkund lihagi ja küsind, kui hästi see maitseb kah. — Kaaslane vastand, olevat toores. Kohe libahunt virutand kintsuga kaaslasel üle kõrva ja kõrvetand sel põse, küsind veel ise: „Kas nüüd oli ka tuline?” — Teine pole tohtind midagi öelda ja pidand elama temaga koos tööol kogu nädala. — Ii Set.

2) Ühe isanda man teenind mitu tüdrukut. Ühel päeval tüdrukud olnud karjas ja rääkind kokku, et teised heidavad natukeseks magama, kuna üks jääb lehmi valvama, et need ei lähe kuhugi paha tegema. Kui nüüd puha magand, säääl tulnud üks peni, nuusutand kõik tüdrukud läbi (see tüdruk, kes jäänd valvama, olnud ära kadund) ja näind, et need magavad, joosnud siis karja ja murdnud ühe vasika maha. Kui tüdrukud ärgand pärast üles, nad tundnud värsket liha lõhna selle neiu leivakotis, kes jäänd valvele. Üks tüdruk kõnetelnud teda; „Kuule, kas sul värsket liha ka on kaasas?” Kui ta need sõnad öelnud, kohe kõneteldud neiu tõmmand kotist liha välja ja visand küsijale silmi, kõrvetand sel silmad välja, sest liha olnud tuline. — Kuni muud magand, seni see tüdruk „jäänd” libahundiks ja murdnud vasika maha, kuna liha kotis keend kah ära. — Sr 131.

### JÄLJED SUU MAN PALJASTAVAD LIBAHUNDI(S. 167, 168 ja 170)

Ristiema redaktsioon (S. 167).

1) Kord mindud kirikusse last ristima. Tee veeres koplis söönd mära varsaga ja ristiema öelnud: „Ah sa satikas, kui ilus vars!” Kohe ta kadund ise ka ära. Muud läind kiriku manu, kuid ristiema pole kuskil! kaua-kaua oodatud, enne kui see ilmud. Siis mindud ristima. Säääl keegi märgand, et ristiema suu on ühest küljest hoopis verine ja isegi sõlg olnud verine ees. Siis keegi vadereist virutand talle üle suu ja öelnud: „Teist korda sa nii ära tee!”—Sr 67.

Peigmehe redaktsioon (S. 167).

2) Kord keegi peigmees Vaid-külast sõitnud oma pruudiga Ire papi manu lugema. Teel ta kuulnud, kuis Kostrõg-küla karjased laulnud metsas. Ta peatand hobuse ja öelnud pruudile, et ta läheb „püksimetsa” s.t. asjale, oodaku pruut. Pruut kuulnud, kuis karjased hakand karjuma metsas. Natukesel aja pärast tulnud metsast tema manu välja üks hunt ja läind esimese hobuse pää juurde. Neiu kutsund peigmeest metsast ja läind ise hunti ära ajama. Hunt hakand seelikust kinni ja kiskund seda, siis joosnud metsa. Säääl tulnud ka peigmees metsast, ja mõrsja küsind temalt, kus ta nõnda kaua olnud, hunt tahtnud süüa tend ära. Peigmees naeratand, ja pruut märgand siis poisi hammaste vahel punase lõnga oma seelikust.



Nad sõitnud papi manu, et papp hõikaks neid maha. Kuid pruut salaja palund pappi, et see ei hõikaks neid pühapäeval, ta ei minevat sellele poisile, sest see olevat libahunt ja tahtnud kiskuda tema teel puruks. — Siis nad sõitnud koju, kuid neiu pole kõnelnud poisile midagi. Kodus pruut jutustand vanemaile loo. Pärast poiss saand teada, kuis pruut öelnud papile, ja sõnand siis: „Teadnuksin seda, et sa ei tule mulle enam, söönuksin su tee pääl ära!” — Kr 12.

3) Keegi pruut peigmehega ratsutand Dondangenisse „tähte võtma” s. t. lugema papi manu. Tagasitulekul nad kuulnud teel, kuis koerad haukund lehmade pääle. Peigmees tulnud hobuse seljast maha ja lasknud pruuti oodata vähe teeveeres, ta pidavat minema metsa. Kaua aega kulund, kuni peig taas tulnud. Pruut küsind, kus ta olnud nii kaua. — „Olin siinsamas metsas, mul hakkas kõht valutama.” Aga pruut näind, et tal on verine suu, ehmund ära ja teadnud nüüd küll, mis mees see õieti olnud, mõtelnud aina, kuis saada tast lahti.

Nad ratsutand edasi kodu poole. Sää! hirnund kuskil hobused. Taas peigmees tulnud maha ja öelnud, et ta läheb metsa. Pruut oodand, kuni ta läind metsa, lasknud siis peiu hobuse valla ja kupatand ise koju, kuis jaksand. Peig tulnud tagasi, olnud varsu kiskund, — pruuti pole. Siis ta joosnud kõigest jõust järgi. — Just pruut saand toa ukse kinni, kui peig oma käpaga virutand ukse pihtaja hüüdnud: „Ah sa neetud! saanuksin su kätte, kiskunuksin sinu lõhki!” Ja tema käpa jälg jäänd sinna ukseesse. — V 100.

Peremehe redaktsioon (S. 168).

4) Lugu iseendast sündinuvat Saaremaal. — Ühel pühapäeval peremeest-perenaist sõitnud kirikusse „laadale” s. t. jumalateenistusele. Teel perenaine sõnand, saaks ta kah kord hunti näha. Kohe peremees küsind: „Ah sa tahaksid näha?” — „Jah!” — Peremees pidand hobused kinni ja läind metsa, — säälsamas hunt metsast välja, kiskund perenaise undruku narmaiks katki. Perenaine karjund meest päästma, hunt joosnud metsa tagasi. Pärast peremees tulnud metsast välja — perenaine paljas. Peremees küsind: „Kus su undruk on?” — Hunt kiskunuvat lõhki. — „No kas nägid nüüd hunti.” — „Jah, nägin.” — „Kas veel tahad näha?” — „Ei, ei taha!”

Noh, muidugi tulnud sõita nüüd koju: alasti ei saa minna kirikusse. Kodus nad söönd laua man. Sää! perenaine silmand oma undruku tüki peremehe hammaste vahel ripnemas ja öelnud: „Sa ise olidki see hunt: vat kus minu undruku tükk sinu hammaste küljes!” Nüüd peremees vihastund: „Teadnuksin seda, et teed mulle etteheiteid veel, kiskunuksin ka sinu enda räbalaiks!” — Ii 35.

Kirikuõpetaja redaktsioon (S. 170).

5) Kr Ket 91 (34).

6) Ir 15.

Vt. § 188.

7) V 108.

187. Mitte ainult loomi, vaid liivi libahundid tükivad murdma ka inimesi, iseäranis noori neide, millest jutustellakse järgmist kogu rannikul väga populaarset lugu.

## LIBAHUNDID SAUNAS TÜDRUKUID MURDMAS (S. 162)

Pinkel nägematult kükitavate noormeeste redaktsioon.

1) Vanasti tüdrukuil olnud kombeks koguneda kuhugi külamehe sauna näputööd tegema, veimevakka valmistama ja laule laulma. Kord Suur-Iira külas kogunend nii laupäeva õhtul kaksteist täiskasvand tüdrukut ja üks plika. Kõik kolmteist istund lavale, söönd kaasatoodud külaleiba ja mõned kilgand nagu tüdrukud kunagi.

Jõudnud kesköö. Sää! plika silmand kaksteist poissi sisse tulevat. Igal olnud käes lapseseisu-pink (selline madal lauake auguga keskel, kuhu pannakse laps, kes ei oska veel käia, et ta õpiks seisma). Need pingid poisid pannud tüdrukute ette ja istund ise pääle. Kaksteist suurt tüdrukut pole näind neid poisse, ainult plika näind, näind veel sedagi, et sellel poisil, kes istund tema õe ees, olnud koera saba. Poiss pistnud sava pingi august läbi ja liputand seda oma istme all nagu koer, ise vaadand õe pääle.

Plikal hakand hirm — ta sosistand õele, et see tuleks temaga kaasa välja. Läindki. Väljas õetilluke jutustand nähtu ja palund kangesti sauna mitte enam minna, vaid lipsata koju. Kuid milleks siin veel kõhelda — kuule: saunas teised tüdrukud hakand hirmsasti karjuma. Nad kokkund sest nii ära, et putkand kohe minema.

Hommikul leitud saunas vaid rõivatükke ja luuraasukesi — kaksteist libahunti olnud söönd tüdrukud ära. Sest ajast pääle tüdrukud pole läind enam kunagi sauna veimevakka tegema ega vallatelema. — V LP VII 862 (14).

Toolil istuva libahundi redaktsioon.

2) Libahunt tulnud kord neljapäeva õhtul kuhugi majja täitsa inimkujulisena ja istund toolile. Keegi pisuke tütarlaps hoomand, et sel olnud saba taga, ja hakand karjuma. Inimesed tormand siis välja, — libahunt söönuks nad muidu. — Kl Saar Vir 94.

Sauna jäämise redaktsioon.

8) Vanasti tüdrukud läind sauna oma veimevakka valmistama. Kord olnud nende hulgas ka üks leeritamata tütarlaps. Öösel tulnud poisid sauna tüdrukutega vestlema. Plika kutsund õe endaga välja, üksi olevat hirm. Väljas ta seletand, poistel olevat savad taga. Vanem õde tahtnud löigata tal üle suu: „ära plära!” Plika läind üksi koju, õde sauna tagasi. Hommikul vaadatud, — kõik tüdrukud olnud puruks kistud. Poisid olnud libahundid. — Kr [277·].

Saunast põgenemise redaktsioon.

4) Däviñ-talus (L) libahundid kiskund puruks tüdrukud. — Kolm tüdrukut olnud viimased saunas, üks neist plika. Tulnud kaks poissi, hakand tüdrukutega lobama. Plika märgand, et olnud saba taga, ja öelnud, et tal vaja minna välja kusele. Siis nad kahekesi joosnud ära tuppa (luband tulla tagasi, kuid pole läind), kuna kolmanda nad murdnud ära. — L 116.

5) Tüdrukud olnud saunas. Tulnud noorisand sisse. Üks pannud tähele, et hame all olnud tal selline suur karvane saba, — salajas näind seda. Siis ta öelnud seda muile tüdrukuile, ja need tulnud ära, põgenend, üks ainult jäänd sauna — nii see ka sees hakand nutma. Hommikul mindud vaatama, — olnud surnud, ärakistud. Noorisand olnud libahunt. — Ii 32.

6) Neiud läind laupäeva õhtul sauna sukka kudama. Ühel õhtul läind nüüd ühele neiule pisukene õde kaasa. See pannud tähele, et sauna lava all saba liikund, nagu hunt olnud. Tillukesel plikal hakand hirm ja ta öelnud õele, tulgu see temaga ühes välja, ta tahtvat kusele. Õde vastand, et sa mingu välja, kuid plika öelnud, et ta üksi ei lähe. Siis üks poiss öelnud kah, mingu õde päälegi kaasa. Ja ta läind plikaga välja.

Nad läind välja, siis see pisikene õde öelnud, et säääl lava all on hunt... — Kus mõlemad pannud plagades toa manu, ja siis kuulnud veel saunast suurt nuttu. — Hommikul mindud vaatama, — tüdrukud olnud „tökkis otsas” (kõik surnud), ära söödud, libahundid söönd ära. — Kr 6.

7) Neiud-peiud läind sauna laupäeva õhtul. Tüdrukud kudand sukka ja hirvitand hambaid, nagu noorrahvas omakeskel ju ikka on. Ja nüüd karjatüdruk, selline plika, olnud ka üheskoos saunas ja see plika näind, et ühel poisil olnud saba taga. Tüdruk hakand oma talu tüdrukut välja kutsuma, ta tahtvat kusele, ega ole annud armu, muudkui vaja välja. Saand välja, plika seletand, ta näind, suur saba olnud poisil taga ja saba läind kui vippad-vippad. Siis nad „teind jalad valla” ja joosnud toa manu. Saand toa manu, nii nad ka kuulnud, kuis saunalised hakand nutma. Hommikul mindud vaatama, — mõistate, kõik maha murtud, need tüdrukud, mõnel pää sauna aknale pandud, kõik „otsas”. — Kr 86.

8) Neiud läind sauna laupäeva õhtul veimi kuduma. Kaks noorisandat tulnud ka sisse, ilusasti riietat. Selline „poolkasvand” plika, ühe neiu õde, silmand ära, et ühel noorhärrel pingi taga saba liikund nagu koeral. Plika kutsund õde koju saatma, üksi ei julgevat. Teel ta jutustand nähtu, ja nad mõlemad põgenend. Libahundid murdnud maha kõik saunajäänud. Hommikul vaadatud, — puhu otsas. — Sn 4.

Põgenemise ja tagaajamise redaktsioon.

9) Däviñ-talus (L) vanal ajal olnud kolm tütart — kaks suurt, üks pisuke. Nad läind viimaseiks sauna. Säääl tulnud kaks meest, hästi rõivastet, nende manu sauna, need ent olnud libahundid ja hakand lobisema nende tüdrukutega saunas. Pisike plika taas istund pingil ja vaadand, et poistel olnud savad taga, suured villased savad. Siis plika hakand ajama teist õde, kes pole lobisend poistega, endaga kaasa välja „vett laskma”. Nad läind välja, ja üks libahunt tulnud neile järgi, kuid pole saand kätte, — nad ennatand joosta enne tuppa. Siis libahunt läind sauna tagasi, ja säääl nad kiskund ühe tüdruku lõhki. (Vaat vanasti ju tüdrukud istund saunas, ja noorrahvas käind villaste sabadega ringi). — L 60.

10) Kui nad joosnud, need libahundid, neile kahele tüdrukule järgi, siis nad visand kirvega järgi neile, ja kirves lennand toa pikknurka sisse, pole tüdrukuid taband. — L 69°.

11) Ärm-talu (Ii) tüdrukud läind sauna istuma ja oodand peigmehi. Tulnud noored ilusad poisid, mustad mantlid seljas, ja hakand vestlema talutütardega. Võõraid tüdrukuid olnud kaks — suur ja väike. Väike öelnud suurele: „Tule välja! ühel isandal ripub karvane saba mantli alt välja.” Siis nad joosnudki talumaja poole. Poolel teel perenaise tütre hakand saunas karjuma. Ja vaevalt nad saand talutoa ukse kinni, nii olnudki järel need libahundid ja öelnud: „Teadnuksime seda, siis teie olnuksite kah säälsamas, kus need teised!”

Hommikul mindud vaatama. — Perenaise tütre vaadand sauna aknast välja, hambad irevil. Peremees mõelnud, et nad peigmeestega amiseerivad veel, kuid ainult pää olnud pandud aknale, muu olnud ära kistud. — Ii 66.

12) Laupäeva õhtul tüdrukud kudand sukka saunas — peretütred ja üks vaene ka olnud ja sel olnud pisike õde kah kaasas ja see istund ukse man maas. Ja poisid läind ka sauna tüdrukute manu. Siis see pisike õde näind, et ühel saba liigatelnud pingi all. Plika alatasa öelnud oma õele, et ta tahab kusele, nii et ei või enam kannatada. Suuremal taas pole lusti olnud, see pahandand pisikesega, ta ei tulevat kaasa, kannatagu veel. Kuid ometi see pisike pole annud armu ja hakand nutma, et ta tahab ja muudkui tahab. Ja saandki nõnda suurema õe kaasa. Niipea kui saand ukse taha, kohe ta öelnud, et ühel liigub saba. Ja siis nad joosnud kui ruttu vaid suutnud tupp. Vaevalt nad saand toa luugi kinni pannud (vaat vanasti ju olnud sellised kahekordsed ukse: uks ja selle pääl veel luuk kah hingega), säälnudki libahundid järel — joosnud järgi, kui tüdrukud pole tulnud enam sauna tagasi — ja öelnud, teadnuks seda, siis küll ei lasknuks neid välja.

Ja nõnda need kaks tüdrukut jäänd ellu, kuna muud saand otsa, kes olnud sääln saunas. Hommikul olnud perenaise tütre pää pandud sauna aknale. Perenaine läind mööda ja öelnud: „Kae, kus minu tütar naerab aknal!” Kui aga pole jõudnud tupp ära oodata, siis läind vaatama sauna, — muud pole olnud kui luud ja see pää aknal. See ongi kõik. — V 95.

13) Olnud saunas sukka kudamas perenaise tütre ja üks vaeslaps ka, ja sel vaeslapsel olnud pisikene õde kaasas. — — — V 112°.

14) Vanasti tüdrukud läind sauna sukka kudama, kütnud sauna, ja ka poisid läind nende manu vigureid tegema. Ühel tüdrukul olnud pisikene õde ka ja see tahtnud kah kaasa minna, kuid see suurem pole tahtnud, et ta tuleks ühes. Kui see noorem õde aga tahtnud nii kangesti tulla, siis ta võtnud tema kah.

Kui nad olnud nüüd läind juba sauna, siis tulnud ka poisid. Aga see pisike plika, kes läind kaasa, see märgand, et ühel poisil pingi all liikund saba. Plikal hakand hirm ja ta öelnud õde, et tahab kusele, tulgu see kaasa. Õde läind. Kui nad saand välja, siis pisiplika jutustand õele, et ühel poisil olnud saba tooli all. Suur tüdruk vaadand sauna aknast — ja tõesti olnud saba. Siis nad kahekesi hakand jooksmas koju. Kui nad olnuksid just pea kodus, sääln poisid olnud järel ja öelnud: „Teadnuksime seda, et teie koju tulete, siis meie teid küll elusalt ära ei lasknuks!” Need poisid olnud õgind ära juba need muud tüdrukud, ainult need kaks jäänd siis ellu. Poisid olnud libahundid. — V 213.

Varakasti segaredaktsioon.

15) Noored neiud kogunend külast igal laupäeval ühte sauna kokku ketrama ja näputööd tegema. Ühel vaeslapsel olnud pisike õde ka kaasas. Tulnud noormehi amiseerima, valged kraed kaelas. Pisikene õde salajas hoiatnd suuremat vaatama: suur saba pingi all! libahundid! Ühel noormehel olnud kast ka kainlas. Õed põgenend — väike seletand, ta tahtvat välja (kusele), õde läind kaasa ja kadund koju. Kodus jutustand loo. Mehed haarand suured piigid, läind tapma. Libahundid põgenend ja unustand sinna kasti, kus olnud palju kulda ja kalleid asju.

Seda lugu jutustetavat ka nõnda, et perenaise tütar ja vaeslaps olnud ühest talust saunas. Vaeslaps jäänd üksi sauna, kuna teised põgenend libahuntide eest. Kuid vaeslaps kavalusega saand kasti ja rikkuse. Teisel õhtul peretütar läind kah, aga soendid murdnud tema ja pannud ainult pää aknale, mida vanemad näind hommikul (Viimast seletust on mõjutand tugevasti muistend „Võõrastütar loomega saunas” (S. 103) — vt. § 128, LRU II 177). — Pr [185].

Kirikõpetaja redaktsioon.

16) Katoliku ajal olnud rannikul pühakoda. Köstril olnud kaks last, poeg ja tütar. Veli armastand sõsarat väga ja öelnud: „Oleksin mina nii rikas, et võiksin anda oma õe kooli: ta on nii tark ja ilus!” Kerjus ahjupingil näind ja kuulnud, mis nad kõnelnud.

Teisel päeval tulnud sõnumeandja talust tallu ja öelnud: „Pühapäeval on meie kirikus kaksteist pappi koos, tulge kõik jumalateenistusele („laadale”). Neiukesed, kes lähevad sauna laupäeval tööd tegema, võtke pange endale kõik kuld- ja kallisasjad juurde, sest pappel on kutsarid ja sulased kaasas, kes on puha poissmehed ja lähevad kosja.” — Kui ta läind ära, vana sant öelnud: „Pange tähele, mis ma teile ütlen. Kaks nädalat tagasi olid maameeste juures kah kaksteist pappi koos, ja laupäeval kutsarid läind saunesse naisi otsima, kuid mitte ükski neid pole tulnud saunast enam tagasi, ainult luud jäänd veel lavale. Pange tähele, lapsed, kui teie tahate rikkaks saada, siis katsuge need kutsarid kinni panna, siis te saate rikkaks. Ärge ent ütelge, kes teid õpetas nii tegema.”

Neiukesed olnud siis kah kõik saunas koos, kõik ilusate kuldasjega ehitud. Köstri tütar olnud ka saunas. Vastu keskööd köstri tütar läind koju — ema andnuvat talle õlut ja kakke kaasa, tema aga unustanud need koju. Mõningaid neist poistest tahtnud minna teda saatma, kuid tema pole luband. Joosnud koju ja öelnud vennale: „Need poisid, kes on saunas, neil kõigil on penisilmad, veriste silmega nad vaatavad mu pääle. Mul on hirm tagasi minna. Sa tahtsid, et tuleksin sulle ütlema, mis saunas on, — sa võid nüüd minna muile kakku ja õlut viima.” — Vend ja isa võtnud kirved kätte ja läind sauna, õllepang käes, suur koer kaasas.

Kui nad saand sauna manu, tuled kustund ära, suurt karjumist kuulnud seest. Köster löönd naeltega ukse kinni. Kui hakand naelu ukseesse ajama, kõik jäänd vaikseks. Saunast küsind papi hää: „Mis sa säääl teed? Meie murrame ukse sisse, meid on kaksteist ja teie olete kahekesi!” Köster vastand: „Mul on üheksa naela — üheksa üle teie ei saa — ja veel hää peni kah!” Olnud üheksas nael ukse löödud, siis papid hakand väga paluma, lasku neid välja, nad maksvat hästi kinni. Kuid köster pole lasknud. Sauna aknast tahtnud mõningaid välja ronida, kuid aken olnud pisuke, — kes pistnud käe välja, sel köstri poeg löönd käe ära, kes pistnud pää välja, sel lõigand kõrva või pistnud silma välja, üks katsund jalagi välja pista.

Hommiikul rahvas tulnud „laadale” s. t. jumalateenistusele, kuid see jäänd tühjaks: ühtki pappi pole olnud jumalateenistust pidamas. Köster läind jumalateenistusele ja otsind kah pappe. Neid pole olnud kirikumõisaski, mitte üht pappi pole olnud. Siis köster kutsund kõik inimesed sauna manu vaatama, mis säääl olevat: talle tulnuvat meelde, et öösel keegi neist kutsaritest kõnelnuvat nende oma papi häälega. Kõik rahvas läind sauna, teind ukse valla ja näind, et puha papid olnud saunas verised, kutsarid ent olnud kirikumõisas kõik terved. Tüdrukuist olnud ka muist juba ära söödud, kuna muid kükitand sauna lava all hirmust tardund. Kõik tormand saunast välja, kuna sauna jäänd kulda ja pappide kastid. Kui kõik olnud läind, köster pojaga korjand kulla ja pappide rõivad ning kastid kokku.

Rikkust olnud nüüd köstrimajas küllalt, aga rahu olnud kadund. Poeg katsund papi rõivad selga panna, ent nõnda kui jõudnud kesköö, kohe jäänd libahundiks. Sest ajast libahundid hakandki rannikul ümber käima. Papp öelnud köstrile: „Ma enne rahu ei jää, kuni ehitetakse mulle altar sinu luist!” Kuid nii kaugele asi siiski pole läind. Rannarahvas võtnud kõik kaksteist pappi ja ajand kõigi kutsaritega üle piiri nagu elajakarja; hobused ja vankrid jäänd siia.

Nüüd tulnud ükskord taas vana kerjus köstrimajja ja küsind, kuis läind. Poeg vastand muremeeli: „Rikkust on küllalt, kuid öösel pole meil enam armu: vaja minna iga öösi libahundiks.” Vana kerjus öelnud: „Anna mulle oma õde naiseks — ja ma vabastan su sellest õnnetusest.” Õde küll olnud väga vastu, kuid antud ometi kerjusele naiseks. Pulmakingiks kerjus palund kõik pappide rõivad. Keskööl ta jäänd libahundiks ja kadund kõigi rõivastega ära.

Kaua aega pärast seda kuulnud, et üks libahunt kärvand maha. Tema man leitud palju pappide rõivaid, mis inimesed varastand ära. Ja kerjuse kott jäänd noorele naisele — see olnud täis kuldraha. Aga libahundirõivad jäänd kalameeste keskele, mõni neist sattund Saaremaale, — ei teagi, kel nad õieti on. — Pr 277 (Juhitagu siin tähelepanu maagiliselt mõjuvaile rõivaile: nende selgapanija libahundistub. Liivis see motiiv näikse kaunis võõras, kuna Lätis ja Eestis (samuti Saksas, Venes ja mujal) ta on üsna populaarne, kusjuures rõivaste kõrval kõneldakse eriti veel särgist, vööst, sidemeist jne. või sagedaimini lihtsalt hundi nahast).

17) Vrdl. V 107 — vt. § 188 (S. 171).

Külmkinga redaktsioon (Vt. § 102, LRU II 55).

18) Neiud läind sauna istuma, küpsetand ja oodand poisse. Sää! tulnud sisse need külmkingad — inim-moodi, kuid jalgu pole olnud, — rõivad ümber, tantsind ja hakand tüdrukuid kiskuma. Mõni tüdruk põgenend ära välja. Nagu noormehed soovind, nii tüdrukud vaadand neile söögipoolist. Mõni tüdruk saand ometi asjast aru ja põgenend välja. — Ii 19.

Peab tunnustama, et liivlased on osand anda sellele rahvusvahelisele muistendile kaunis omapärase värvingu ja mitmekesistada seda paljude nii koduselt mõjuvate redaktsioonide näol. Lätis ja Eestis sama muistend on võrdlemisi palju vähem populaarne: ta pole omandand ei siin, ei sää! erilist lokaalkoloriiti ega külgetõmbavust (Lätis on trükitud senini ainult üks teisend: LP VII 137 (2) > Šmits, LPT IV 201 (8). Eesti vasteid vt. FFC 25, S. 29. Umbes samalaadilisi vasteid Aarne registreerib Eestist mõnikord ka Mt. 1685 all), vaid on jäänd otsekui varju teise (Liiviski tuttava) muistendi kõrval, kus kõneldakse vaeslapsest, kellele kurat tuleb saunas kosja ja kes pääseb kaasavõetud loomade õpetusi täites (väga sageli ka lina abil jne.), kuna peretütar hukkub (FFC 25, S. 31. Sellest ligemalt vt. § 128, LRU II 177. — Mainitagu lisaks, et just selles kuradi kosjaloo esineb Eestis harilikult ka sauna aknale pandud naerva pää motiiv, kuna näit. Liivis see esineb taas käsitledava muistendi 7., 11. ja 16. teisendis (Kr 86, Ii 66 ja Pr 185·)). Mõnikord mõlemad muistendid on suland kokku ühiseks segaredaktsiooniks (Läti ainsat trükitud näidet vt. Šmits, LPT III 248 (11). Eestist vt. näit. H II 28, 483 (1) < M.-Magdaleena (S. 29+31)), nagu võisime seda hoomata ka liivi 15. teisendis (Pr 185·). — Edasi on liivi huvitavaks omapärasuseks ka üliloomulikkude noormeeste ristimine terminoloogiliselt just nimelt libahunteks, kuna Lätis ja Eestis ei kõnelda libahunttest, vaid tontest (Vt. ka § 102, LRU II 55. — Šmits, LPT IV 201 (9) kopeerib LP VII 862 (14) järgi küll ka libahundi-redaktsiooni, kuid seegi ainus näide põlvneb Liivi rannikult, liivlase üles kirjutet, ja on siin esimese teisendina ära trükitud), alias kuradeist, keda tuntakse ära kas hambaist, karvaseist jalgest ja kapjest või, tjah, savast, — sellelt sava-motiivilt liivlaste mõttelend nähtavasti ongi siirdund libahundi kujutelmale (hästi läbipaistvalt see üleminek annab end tunda näit. 1. ja 7. teisendis). Libahundi kujutelmale on juhtind lisaks vast veel seegi seik tegelikust elust, et külapoisid tõepoolest käisid ju alatasa kuskil saunas hulgakesi koos töötavaid tüdrukuid akna taga kollitamas ja saunas seeski märdisanditamas (nagu muidugi ka Lätis, Eestis ja mujal!), näod sageli maskeeritud või vähemalt söe ja nõega määritud, karvased kasukad pahupidi seljas, ise sageli neljakäpakili maas, — no kas ei juhi see siis mõttekäiku hundi kujutelmale! Või kas ei ole mehed tegelikus elus tõesti tihti otsekui murdjad metsalised naiste kallal vägivalda tarvitamas! edasi, üks käidud ju ometi vanasti naisi just nimelt röövimas ehk „tõmbamas“! — mis ime siis, et kõigi selliste tegeliku elu mälestuste kajastusena on kristalliseerund lõpuks otse jututüpe rahvasuus, milledele massifantaasia on maalind luuleliku koloriidi ja paigutand need lisaks üliloomulikkuse salapärasesse raami. Ja kui juba kord analüseerida kõnesoleva muistendi tekkimise reaalseid aluseid ja psükoloogilisi tegureid, siis ei saa jätta mainimata, et selle muistendi puhul enam kui mõnigi muu kord on ka psükoanalüütikuil täieline õigus rõhutada alateadvuse erootiliste ja seksuaalsete tungide suurt mõju loomingus: mõeldagu kas või ainult näit. seksuaalsest äritusest sõltuvaid unenägusid kallaletungist, murdmisest ja kägistamisest (eriti noorte tütarlaste unedes), — need oleksid ju otsekui kõnesoleva muistendi embrüo, millele reaalse elu miljöö on andnud mitmesuguse välise viimistelu sündmustiku käigus, terminoloogias jne., vastavalt igalpool esinevaile lokaalseile eeldusile (Ühekülguse vältimiseks rõhutetagu aga kohe, et mitte ainult seksuaalsed, vaid muudki alateadlikud instinktid on põhjustand libahundi kujutelmale: mainigem kas või ainult liht kõhu-instinkte, toore liha himu, mis mõnelgi mehel on arenend anormaalse verejanuni (vrld. vampiiri kujutelmale!) ja inimeste murdmiseni. Äratavad ju veel meie ajalgi palju kõmu lasteõigijate protsessid, mis kõnelda siis varemast ajast, kus reaalsed sündmused said ebauskliku massi teadvuses aina salapäraselt üliloomuliku seletuse Vt. sel puhul alamal (§ 188) eriti tüübilist muistendit papist, kes sõidab kutsariga, näeb teel hobust varsaga või lambaid, — ja kohe tekib temas järsku selline pöörane lihahimu, et otsekui peab minema loomi murdma).

188. Kuna äsja käsitledud muistendis tüdrukuid murdvate noormeeste isik jääb ligemalt teadmatuks, siis 16. teisendis (Pr 277) tutvustetakse libahunte ometi juba isiklikult ja need on nimelt kirikõpetajad ehk nagu liivlased ütlevad papid. See seik juhib meid taas uuele omapärasusele liivi libahundilugudes, mida ei ole märgata ei Lätis ega Eestis: lood on kontsentreerund kõige enam just pappide ümber. Ei tea, kas liivlasi on juhtind pappe libahunteks pidama juba pühakirja enda (vt. Matteuse ev. VII 15) manitsus valeprohveteist, kes on otsekui kiskujad hundid lamba naha sees (milline hinnang on ju Baltikumi vaimulikkude kohta tõesti enam kui õige ja rahvamassis väga laialdane), või on mõjutand siin tõenäolisemalt vast üldine psükoloogiline kalduvus pookida külge isikule, kes oma kutse ja asendi poolest peaks olema küll otse eeskujuks ja ideaaliks, kontrastiks meelsasti just vastupidi — eemaletõukavalt negatiivseid jooni: vaimulikud on ju aina rahvapilke märklauaks, eriti kõiksugu rõveduste kangelasiks (seda enam, et nad tegelikus elus selleks tõesti ise ka liiaks palju põhjust annavad, ja nende patte

pannakse loomulikult enam tähele kui hariliku sureliku omi). Eriti just libahundi kujutelmale on viind vast vaimuliku must maani mantel valge kaelasidemega, — eks assotsieeru sellele kergesti võrdluseks kujutelm krantskaelaga koerast või hundist (vt. § 183) (Vt. ka lhk. 35 (§ 159): papid oskavat moonduda nõiaraamatute abil!). Ühele mehele tulnud metsas vastu selline hunt, kellel kaelaalune olnud valge, — papilips see siis olnud (Ir Saar Vir 93 = S. 169). Ning nõnda ongi kujunend Liivi rannikul üldine arvamine: valge plekk või riba hundi kaela all osutab, et see ei ole õige susi, vaid soendiks moondund papp. Huvitav on veel üksikasi, et libahundiks ei peeta kunagi Piza pappi, vaid ikka ainult Ire või lihtsalt nimetut pappi. Liivi suurim libahunt on Ire papp ja nimelt Ludvig (Sr, Ir, Kr, Pr), kes olnud ametis umbes saja aasta eest (Ir) (Friedrich Christian Ludwig on olnud Ire kiriku õpetajaks a. 1770 kuni 1811), või Pētõrson, üks väga vahva mees (Ir, Pr), kes olnud veelgi varem ametis (Mathias Peterson on olnud Ire õpetajaks a. 1711—1734) ja kes vist päris õige (s. t. studeeritud) papp polevat olnudki (Ir), — nähtavasti siis need mehed oma eluviisiga on suutnud panna kihelema massifantaasia, kuna mitte millegagi hallist šabloonist erinevad Piza papid on jäetud rahuga unustusse. — Järgneva nüüd muistendid ise.

### PAPP MURRAB VARSA (S. 170)

(Küllap siin on tegu lokaalse paralleelredaktsiooniga muistendile „Teotüdruk murrab kaaslaste magades varsa” (S. 166 — vt. § 186))

11 varianti (lvÜ): 1 L [168:] — 2 Sr 8° (Fragmendis on märgitud ainult, et libahundistund papp löönd välja ratta kodara) — 3 Ir Saar Vir 94, 4 Ir 15 — 5 Kr Ket 91 (34) = 6 Kr 3, 7 Kr [94:] — 8 Sn 3· — 9 V 12, 10 V [108:] — 11 Kl [28:].

- I a Kord olnud Ire-külas keegi papp vanasti libahunt (4, 5, 6, 9).  
b See tulnud nõnda avalikuks (4). —
- II a Keegi papp (1, 3, 7, 9, 11) ~ Ire papp (2, 5, 6, 8, 10)  
b sõitnud (1) kord oma kutsariga teed mööda (9) „paatreid” s. t. palvet pidama (11) ~ Kuolka- või Gipka-külla jutlust ütlema (7) ~ Gipka-külla (3) jumalateenistust pidama (5, 6, 8) ~ Gipka-külast Ire-külla (2, 10).
- III A a Tee veeres (9, 11) ~ niidul (1, 9) ~ metsas (7) ~ Jõramoizõd („Järvemõisa”) kohal karjamaal (5, 6) ~ Baža-talu kohal metsas augus (10) ~ Baža-niidus (8)  
b söönd mära varsaga (1, 9, 10, 11) ~ hobused ja vars (8) ~ hobused (7) ~ lambad (3, 5, 6).  
B Kord läbi metsa sõites kuuldud kaugelt karjaste hääletsusi. Papp küsind kutsarilt, mis hääled need olnud. See vastand, karjaste hurjutelu (4).
- IV A a Papp lasknud kutsaril peatada (7, 11) hobused (4, 5, 6, 9) ~ hobuse (3), astund vankrist välja (5, 6, 8, 9) ja  
b läind metsa (3, 4, 7, 9, 11) ~ hüpand metsa (10) ~ hobuste sekka (8),  
c kästes kutsarit oodata (3) ja pidada hobuseid (5, 6), tal olevat vaja väheks „metsa” (s. t. asjale), minna (4).  
B Kutsar (Jutustajat kuulateleivad mehed arvasid, et just nimelt papp olnud metsamineja, naised aga vaidlesid ägedalt vastu, et kutsar, et jah, kuidas nüüd ometi papp võis säärast tempu teha! (L)) läind „pükstemetsa” (s. t. asjale), kuid (1)
- V A muutund soendiks, heites kolm korda ümber kannu, ja murdnud varsa (1).  
B Kutsar vaadand, mis papp teeb. — See läind põõsasse, heitnud üle päa ja jäänd hundiks, joosnud lammaste sekka, kiskund neid lambaid ja söönd (5, 6).  
C a Papp teind end libahundiks (3, 7, 8, 9) — kutsar näind, kuis ta kolm korda heitnud üle päa kukerpalli ja jäänd hundiks; küll kutsar oodand ega ole jõudnud ära oodata, teine aga „eland” (s. t. tööskelnud) hobuste seas (8) —  
b murdnud varsa (8) ja söönd ära (9) ~ kärstand varsal tagumiste reite vahelt lihakanika paberisse (7) ~ söönd lamba (3).  
D Mõne aja pärast kutsar kuulnud karjaste karjumist „susi, susi!” (4).
- VI a Silmapilk pärast seda papp tulnud metsast välja (4) ~ ta inimesestund (1) ~ tulnud tagasi (3—11),  
b istund vankrisse (5, 6, 8, 9) ja sõitnud taas edasi (1, 5, 6, 9) jumalateenistust pidama (8)  
c ühes toore lihareiega (7) ~ liha kotis (10) ~ suu olnud veel verine (3, 5, 6, 10) ~ kutsar näind, et tal habeme küljes olnud selline otsekui lambavilla tutt (4).  
d Ja — varsa pole olnud enam metsas (10).
- VII A Papp küsind kutsarilt, kas see näind kah midagi. — Ei, see polevat näind mitte kui midagi (7).  
B a Kutsar küsind: „Isand, kuis teie võisite süüa nii torest liha?” (9).

- b Pappil olnud veel kotis üks kints seda liha, siis ta võtnud selle kintsu, löönd sellega kutsaril üle kõrva, — see olnud nii tuline, et põletand kutsaril kõrva ära (9).
  - c Siis papp öelnud: „See pole sugugi toores, see on keedetud!“ (9).
  - C a Kutsar küsind, mis ta teeb toore lihaga (11).
  - b Papp virutand üle põse: „Loll, kae kui tuline see on!“ — ja kõrvetandki kutsaril põse ära (11).
- VIII
- a Papp sõitnud Gipka-külla, pidand jumalateenistuse ära ja tulnud tagasi (5, 6).
  - b Siis olnud Baža-talu kohal lambad taas väljas niidal (5, 6).
  - c Ta võtnud, astund jälle vankrist välja ja heitnud põõsa taga üle pää kukerpalli, nii et kutsar ei näeks (kuid see salajas vaadand), ja jäänd taas libahundiks, läänd lammaste sekka ja söönd neid lambaid nõndasama nagu säääl esimestki korda (5, 6).
  - d Siis tulnud tagasi vankrile, ägisend veel aina ja sõitnud (kirik)mõisa (5, 6).

## VALGEKAELNE HUNT PÄÄSTAB TÜDRUKU (S. 171)

(LP VII 858 (3) kõneleb rehepapist, kes varastab öösel vilja ja kohtab teel libahundikarja, üks suurem neist (kähara savaga) kaitseb teda teiste kallaletungi vastu ja osutub hommikul mõisahärraks).

Libahundi kohtamise üldredaktsioon.

1) Jutusitaja vanaema olnud Ire papi man tüdrukuks. — — Kojuteel tulnud talle kallale kolm libahunti, kõigil valged kaelad. — — — — Sr 5°.

2) Kaks Ire-küla tüdrukut tulnud kord jõulu ajal mõisast töölt kodukülla sauna ja läänd siis taas tagasi mõisasse. Tagasiminekul tulnud metsas neile vastu kaks libahunti, mõlemal kaelaalune valge. Üks olnud mõisa papp, teine tema juurde tulnud võõras papp. — Ir Saar Vir 93.

3) Ire luteri papp olnud kah libahunt. Ta teenijatüdruk olnud külas simmanil ja hakand koju minema, — kus niipalju libahunte tulnud tee pääl vastu, et pole saand läbi. Ühel neist olnud valge krants kael, see kaitsnud tüdrukut teiste vastu.

Pärast papp küsind ja tüdruk jutustand, kuis valgekael päästnud tema. Papp vastand: „See olin mina!“ — Sn 8°.

Papi hoiatuse redaktsioon.

4) Il'dža olnud Ire papi juures tüdrukuks. Jõuluõhtul ta läänd oma ema manu. Papp öelnud küll: „Ära parem mine, kuid kui sa nii väga tahad, siis mine päälegi.“ Säääl kohal, kus praegu on köstri talu, olnud suur mets, ja säääl olnud palju libahunte tal vastas — ise mustad, kuid kael valge, suur pikk saba taga. Tahtnud murda tüdruku päris ära, kuid üks tantselnud ees, pole lasknud. Tulnud nõnda küläni.

Hommikul papp lamand voodis, silmad katki kistud, käed ära murtud. Il'dža küsind: „Kuis sa isand selliseks oled saand?“ — „Kas sa siis ei näind, kuipalju ma sinu pärast vastu pidasin, muidu sa oluksid ju otsas!“ Nüüd Il'dža saand aru, et see libahunt olnud ta isand. — Ir 26.

5—6) Ire kirikumõisa tüdrukud asutand kord jõuluõhtul külla minema. Siis papp ütelnud: „Ärge, mu lapsed, minge. Täna on üks püha õhtu, siis on kõiksugu pahad vaimud väljas.“ Tüdrukud ent pole kuuland, riietund ja läänd siiski. Nõnda kui nad jõudnud ristteele, säääl tulnud neile vastu niipalju koeri, et hirm olnud kohe, ja tahtnud kiskuda tüdrukud puruks. Kuid säääl hulgas olnud ka üks suur must peni, kähara karva ja valge rinnaga. See olnud üha risti muude koerte ees, tantselnud ümber tüdrukute ja pole lasknud muid koeri tüdrukute kallale. Tüdrukud pöördund ümber ja tulnud koju tagasi.

Pärast keskööd papp tulnud koju ja küsind tüdrukuilt: „Noh, kuis teil hästi läks ka külas?“ Tüdrukud vastand: „Meie ei tohtind külla minnagi: niipalju oli penisid tee pääl, need tahtsid murda meid maha. Önn oli, et üks suur must käharakarvane koer valge rinnaga meid päästis.“ Papp ütelnud: „Nu jah, tänage siis mind, muidu te saanuksite küll täna öösel, mida te kunagi poleks näind!“ — Kr Ket 91 (34) = Kr 3.

7) Irel olnud kord vana papp. Ludvig olnud ta nimi, ja see papp olnud libahunt. Tal olnud üks teenijatüdruk. See tahtnud jõuluõhtul külla sauna minna. Papp ütelnud, ärgu ta mingi, kuid ometi ta läänd. Kui ta siis tulnud külast koju, siis olnud papp libahuntide hulgas tee pääl ees — üks libahunt olnud valge rinnaga, see seisnud muil ees ja pole lasknud neid tüdruku ligi, muidu nad söönuksid ta ära.

Kui ta saand koju, siis papp küsind tema käest: „Mis sa ka tee pääl nägid?” Ta seletand, et libahundid tahtnud süüa tend ära, kuid üks libahunt seisnud ees ega ole lasknud. Siis papp ütelnud: „Kui sa mul poleks nii hää tüdruk, siis sa oleksid täna õhtul küll ära söödud!” — Ir 29.

Tüdruku salgamise redaktsioon.

8) Külatüdrukud läind kord õhtul Ire kirikumõisast töölt koju ja Graba Gärda juhtund muist natuke maha jääma. Mitte kuigi kaugel kirikumõisa väravast tulnud talle vastu kolm hunti. Gärda ehmund väga ära. Kaks hunti tahtnud kohe tüdrukule pääle karata, kolmas aga, kel olnud valge kaelaalune, kaitsnud teda: karelnud ühtsoodu tüdruku ümber ega ole lasknud neid kaht juurde, kuni Gärda jõudnud metsast välja.

Teisel hommikul papp küsind Gärda käest: „Noh, Gärda, kuis siis sinul ka eile õhtul läks, õhtul koju minnes?” Ja kui Gärda huntide kohta midagi pole mainind, siis papp öelnud: „Gärda, sina oled tark tüdruk!” Nüüd karand aga Gärdal meelde, et ühel hundil, kes tend eile õhtul kaitsnud, et sel olnud ju kah valge rinnaesine ja samasugused valged hambad nagu papilgi, kes teda praegu nii ülalt alla küsitelnud, nagu isandad töörahvaga ikka kõnelevad.

Nüüd kõik hakand uskuma, et papp on libahunt. — Ir 16.

9) Irel olnud kord vanasti papp Ludvik. Tema juurde tulnud alatasa selliseid võõraid isandaid, ja teenijatüdruk pannud tähele, et asi päris korras ei ole, et siis aina olnud mõni lammas kah toodud.

Nüüd, jõuluõhtul, tüdrukud teind puha valmis ja ütelnud prouale, et nad lähevad köstri manu sauna. Emand sõnand: „Mis teie nii hilja veel lähete, püha öö on, vaat kui ei juhtu mõnele libahundile veel vastu.” Kuid tüdrukud tahtnud minna. Ühel neist, Gää'dõ'l, olnud Irel Tuom-talus ema, ja see ema kutsund kah teda sinna, nende talu sauna, töötand veel liha ja saiagi. Ning Gää'dõ läind, hoolimata kõigest, kuna muud tüdrukud pole läind. Ta pesnud enda puhtaks ja hakand tagasi tulema. Jah, tulnud ilusti päle, saand köstri kohalt juba mööda, kirikumõisani jäänd ainult veel pisuke metsatukk.

Kui ta ent jõudnud sinna metsa, mõistad, sääl tulnud suur kari libahunte vastu (vaat need ju seda ei taha, et pühade öiti hilja veel keegi käib, siis ainult nendel olevat käimist!) — ja vägisi Gää'dõ'le kallale. Ühel neist olnud taas selline valge kaelaalune, ja see pole lasknud tüdrukule midagi teha, kaitsnud tend. Ja nõnda Gää'dõ tulnud koju, pannud magama.

Hommikul papp kutsund Gää'dõ enda juurde ja küsind: „Kas sa nägid kah selle õhtul midagi, kui koju tulid?” Gää'dõ vastand, ta ei näinuvat midagi. Papp öelnud: „Vot kus on tark tüdruk! Ela siis minu man, kuni sa oled neiu põlves.” Ja kinkind Gää'dõ'le kah veel ja pidand tend hästi ülal, sest et tüdruk mitte midagi pole öelnud. — Pr 47.

Saunaskäigu segaredaktsioon (vrld. S. 162).

10) Need papid ju libahundid olnudki, nad alatasa käind laupäeva õhtuti ringi. — Neiud läind laupäeva õhtuti sauna sukka kudama. Ühel papil olnud kah tüdruk, ja see ka läind sinna. Papp öelnud küll, ärgu mingi sel laupäeva õhtul, ei minevat hästi. Tüdruk tahtnud teada, mispärast siis mitte, — nad ju iga laupäeva õhtul läind, mispärast siis täna õhtul ei või minna. Papp vastand: „Seda ma ei või öelda, aga kui sa lähed, siis hästi ei lee.” Tüdruk pole kuuland ja läind ometi.

Vastu keskööd hakand nii nagu koerad uluma sauna akna taga. Neiud tahtnud joosta saunast välja, kuid pole saand enam. Tulnud sisse sellised nagu koerad või hundid — pole võind ära tunda, kas olnud need koerad või hundid — ja hakand tüdrukuid sööma. Siis üks nende hulgas olnud selline must, valge kaelaga. See seisnud papitiüdrukul alatasa ees ja hoidnud savaga muid tema mant eemal. Ning see tüdruk jäänd ellu.

Kui hommikul mindud vaatama sauna, siis muud pole leitud kui äranäritud luid ainult. Ja papp öelnud hommikul tüdrukule: „Ma ütlesin ju sulle, et hästi ei lee. Kas sa ei näind, et üks sind kaitsis. Ja kui ei kaitsnuks, siis oluksid samuti otsas.” Siis tüdruk saand aru, et need olnud papid ja et see olnud tema papp, kes teda kaitsnud. Ning sest ajast pääle neiud pole läind enam sauna sukka kudama. — V 107.

Lisagem võrdluseks lõppu veel huvitav näide Eestist, kuidas siingi püütakse viia üksteisega ühendusse papi ja libahundi ametid:



## „LIBAHUNT — KIRIKU SALADUSE RAAMATUST”

Libahunt on tagant kõrge ja eest madal. Vanal ajal käisivad Eestimaal katoliku kiriku teenrid lapsi korjamas ja varastamas. Kui vanemad oma lapse vabatahtliselt neile andsid, siis need lapsed pidivad saama ingliteks muudetud. Aga et lapse kinkijaid liig vähä oli, panivad korjajad teenrid omale hundi nahad ümber ja varastasivad lapsi. Kõpakille käies olivad nad ka tagant kõrged. Rahvas nimetanud neid libahuntideks ja uskunud, et need olla nõiutud inimesed, kes lapsi varastavat ja ka loome hakata tagant otsast sööma. — Korjatud lapsed viidi kiriku kõrval oleva veikese kambrisse, nende veri lasti ühe vanni sisse joosta ja liha kääriti (nüliti) luude pealt ära. Rahvas tulivad laua kirikusse; preester näitas rahvale viina ja leiba. Aga kui rahvas pattu tunnistas silmili olivad, jõivad preestrid viina ja söivad leiva ära, ja vahetasivad selle asemele laste liha ja verd, mida siis rahvale süüa ja juua andsid ja ütlesivad, et leib ja viin olla ihuks ja vereks ümber muutunud.

Luterus laual käies sai ka tõsist laste liha ja verd ja läks oksele. Ta sai hirmsast pettusest aru ja hakas asja parandama. Aga et kiriku kõrval kambris laste liha „kääriti” (nüliti), nimetatakse kambrist praegugi „käärkambriks”. Selle tagajärg olla: Nagu linnu koer siis vast hakab linnu püüdma, kui ta linnu verd saab, nenda ka Eestlastele antud oma rahva laste verd, sellepärast nad ka isekeskis üksteist kisuvad ja riidlevad (Käärkambrist nimetuse ja eestlaste riidlemise motiivid on tüübilisi näiteid, millisest sigrimigrist võivad sageli küll valmida igasugu sünnilood ja seletussaad). — H II 57, 21/2 < Väike-Maarja, J. Elken (1897).

189. Kaitseabinõudest libahundi vastu mainiti juba eelpool kaksteist ristimärki, mille ettelöömist õpeteti juudile vast küll enam pilkeks kui tõsiselt (Pr 262 — vt. § 184). Samuti kirjeldeti juba koera päälleässitamist (Ir Ket 30 (4) ja Kr 33 — vt. § 186). Kuid harilikumalt seletetakse küll just vastupidi, et libahundi eesõiguseks võrdlemisi päris hundiga ongi nimelt see asjaolu, et koerad ei lähe talle kallale (Kr, Pr, V). Hariliku hundi vastu teatakse ässitavaid sajatusigi nagu „auh, susi tinapakk!” (Sr, Kr, Pr, V) (Siis susi ei jooksvat enam kuhugi (Sr, Kr, Pr), tal olevat nii raske (Kr, Pr), nagu oleks tal tinapakk kõhus (Pr). Ka sajatetakse hundi „olla, olla, tinapütt kurgus!” — siis hundil kurk jääb kinni ja ta ei kisu enam loomi (L)) või „oo, susi tõrvapütt!” (Kr, Pr) (Siis susi jäävat raskeks ega saavat enam joosta (Kr, Pr) ja jalad kleepuvat, sest siis ta jooksvat nagu tõrva sees (Pr) aina loppatõ-loppatõ edasi (Kr)) või „pihikurk” (Pr) (Siis hundi suu püsivat lahti nagu pihid, ei saavat kinni pigistada (Pr)) jne. (Õeldakse veel: „Sina vana peerupilak! mis sa tuled siia, vana regi!” (Pr). Kui hundi nähakse, ei tohi kunagi ütelda „susi”, siis ta on kohe juures, vaid peab ütleva „volli, va volli”; mida see volli õieti tähendab, seda ei teata (L Lub 942 (19)), kuid libahundi vastu need ei aita: koerad ei pure (Pr). Kui aga libahundi teatakse hüüda ta inimnime pidi ja ässitada sellega koeri, näit. „tsõs Kõrkil!” või „puts Kõrkil”, siis koerad murravad libahundi mis puru taga, muidu mitte (Kr, Pr, V) ja veelgi enam: siis libahunt ei saa ka enam oma nahast valla, ei saa naljalt inimesestuda (Sn). Sarnast lugu jutustetakse Ida-Liivis harilikult ikka Kõrkil’-nimelisest mehest, kuna Lääne-Liivis seletetakse vastavalt, et libahunt ei saa üldse tungida inimeselegi kallale, kui see silmab tend varem ja hüüab ta inimnime: „Tule, tule, va Juri, ma sind tunnen!” (Pz 9 — vt. § 185) ~ „Tule, tule, va Juri, vaat kus on kirves!” (Ii Set — vt. alamal).

### LIBAHUNDI NIMEGA ÄSSITETAKSE KOERAD TEND PUREMA (S. 175)

(Libahundi hurjutamisest ehk „tohutamisest” Eestis vt. näit. H I 1, 462/3 ja E 17994. Läti näited vt. DL II 76; LP VII 866 (4), 869 (8), 877 (1), 878 (3), 879 (2) jne.)

4 varianti (lvI): 1 Kr 87 — 2 Pr 44, 3 Pr 55° — 4 Sn 5.

- I a Pitrõg-külas eland vana saarlane Kõrkil’ (1—4). Ta olnud nõid ja mõistnud moonduda libahundiks (4).
- b Kord ta luband minna järgmisel hommikul Sānag-külla (1).
- II a Hommikul üks neiu (1) ~ pisikesed plikad (2) läind lambakarja põldude vahele (1, 2).
- b Peremees öelnud veel: „Vat kui teil täna hunt ei tule sekka!” (2).
- III a Korraga hunt hüpandki lammaste sekka (1, 2), murdnud lambaid maha ja kiskund tallekesi (1).
- b Karjased karjund küll „susi, tinapakk!” ja mida kõike (2), küll ässitand koeri hundile päale (1, 3), kuid midagi pole aidand (1—3).
- IV aa Säälnud neiu meelde, et Kõrkil’ luband minna Sānag-külla (1).

- ab Lapsed kuulnud alatasa, et hundile peab hüüdma karjas „Kõrkil“ (4).
- ac Ühele plikale tulnud meelde, et see hunt ongi Kõrkil' (2).
- b Ja Kõrkil'-nimega ässitet siis koerad hundile pääle (1—4).
- c Hunt lasknud lamba valla (2), ja koerad kiskund hunti mis puru taga (1—4), kuni lapsed kutsund nad tagasi (2).
- V a Öhtul karjased tulnud koju (2), — Kõrkil' olnud kodus haige mis kole: reied puruks (1, 2) ja püksid katki (2).
- b Siis Kõrkil' öelnud tüdrukule, miks see ometi hõigand tema nime (1) ~ pahandand lastega, miks need nii karjund (2, 4), ja öelnud: „Miks te ässitassite mulle koerad pääle!“ (2), — kui hüütavat nimepidi, siis libahunt ei saavat oma nahast välja, ei saavat inimesestuda (4).
- c Lapsed vastand: „Kuis siis sina tulid meie lambaid sööma! sina oled ju inimene, kuid see oli hunt!“ — Jah, seda küll, seletand Kõrkil' vastu, kuid miks lapsed hüüdnud tema nime, — muidu koerad ei saanuks talle kallale (2).

## LIBAHUNTI NÄHAKSE VAREM JA HÜÜTAKSE TA NIME (S. 172)

Vana Jūri pesnud end igal laupäeval saunas liig kaua — keskööni. Poiss ronind pangega salaja sauna pääle — Jūri magand selili laval, jalad ülespoole. Poiss valand külma vett kaela, nii et Jūril tulnud suur saba välja. Ta hüpand tavalt, otsind sauna ümbert, saunast, ronind laelegi. Nüüd poiss „teind oma labad valla“ ja lasknud toa manu nii ruttu, kui aga „küüned kannud“. Jūri karjund veel järgi: „Saanuksin su kätte, kiskunuksin sinu naha!“

Hommikul poiss läind metsa puid raiuma, Jūri järgi. Poiss näidand aga kirvest: „Tule, tule, va Jūri, vaat kus on kirves!“ Siis Jūri tulnud tagasi koju. Nõnda ta käind kaks-kolm päeva poisi kannul, kuid ikka poiss silmand teda varem ja hüüdnud ta nime, nii et pole saand mingit häda, kuni Jūri jätnudki ta rahule. — Ii Set (Haruldaset huvitav jutustus, mis valgustab omaltpoolt üht libahundi-lugude tekkimise reaalsust tegelikus elus, kus satume jälle ja jällegi korraks nii äärmiselt tähtsale erakordsuse motiivile (vrld. § 115, LRU II 129): saba, see mõnel inimesel tõepoolest esinev anormaalsus, kihutab kaasinimeste mõttekäiku fantastiliste järelduste tegemisele. Muidugi see õnnetu inimene, kel on kasvand saba, häbeneb seda teiste ees näidata ja varjab oma saba, kartes pilget ja naeru, eriti saunas, kus hoidub pimedasse nurka kõrvale või veelgi meelsamini läheb sauna hilja öösel pärast teisi lavale lamama. Kui nüüd sellele seltsib lisaks ka muud erakorralist, mis aitab suurendada salapärasust isiku ümber, nagu käesoleval juhul, kus Jūri on võõras üksik vanapoiss, kaugelt Saaremaalt Liivi rannikule kolind, endamisi päevad otsa vaikselt nohisev (võib-olla veel inetu näo või võika vaatega! Vast isegi hambad suuremad ja puserdi! — vt. lhk. 143), — no, kas ei tekita see puha siis ebausklikkes kaaselanikked uudishimu, võõristust, kahtlust ja ajaga ikka-ikka enam pahatahtlikku umbuskugi. Teda hakatakse „taga rääkima“, antakse talle endale sõnades mõistu seda tunda ja minnakse lõpuks salaja luuramagi. See vihastab teda, südametäiega ta tahab kätte maksta ja luuraja vähemalt kas või läbi peksta, kuid see märkab teda, sel on kirves kaasas ja parastab veel üleolevalt, — ning noh, nüüd on kõigile muile juba „enam kui kindel“, et see sabamees on jah kuradisell ise, on päris tõesti — libahunt. Tjah, kaaselanikud teda hundina ju õieti küll kunagi pole näindki, kuid mis sellest: kuuldus levineb laiali, ja kaugemalolijad, kes lugu mitme suu läbi kuulnud, jutustavad juba laia suuga, et teda tõega tõesti lausa hundikujulisena on nähtud, et vaat, teda näind just see ja see „päris oma silmaga“, — tavaline juttude tekkimistee rahvasuus. — Sabamehe-motiiv, muide, on tuttav ka Lätis, Eestis ja mujalgi: vt. näit. LP V 125 (6), VII 895/6. Eesti näidet vt. lhk. 144).

Muist abinõudest libahundi vastu mõjuvaim on hõbekuul: sellega võidud tend isegi surmata (Ii). Mõningaid lugusid jutustetakse ka libahundi lihtsalt läbipeksmisest ilma ühegi maagilise vahendita. Ristiema eeskujul libahundistund lapse tapmisest (S. 165) vt. § 185 (Kr 13). Piikide ja kirvestega libahuntide vastu võitlemisest (S. 162) vt. § 187 (Pr 185 ja 277).

## LOMBAK HUNT LASTAKSE HÕBEKUULIGA MAHA (S. 176)

Jutustaja kuulnud oma ämmalt, kellele kõneldud lugu taas selle vanemad, kuis kord Īra-küla kohal rannakünkail joosnud kolm hunti. Üks olnud lombak ja see lastud hõbekuuliga maha, kuna teised kaks pääsnud põgenema: nad võivad ju kolekiiresti joosta. Mahalastu nülitud ära ja nähtud naha all toredad mustad rõivad hiilgavate nõõpega. — Küllap kõik need kolm olnud Riia kaupmeheisandad. — Ii 39 ja 59 (Küllap jutustaja pidas neid Riia kaupmeesteks S. 161 mõjul — vt. § 182. — Hõbekuuliga laskmisest palju näiteid Eestis Aarne registreerib FFC 25, S. 77 all. Lätis vt. näit. LP VII 893/4).

## TÜTAR PEKSAB ISA VAESEOMAKS (S. 174)

Isa tütreaga läind heina niitma metsa ja magand ööd säälsamas küüni pääl. Isa andnud tütrele reha kätte ja öelnud: „Kui keegi tuleb, siis sa löö selle rehaga, ära lase endale manu.” Ise läind minema, ta pidavat ruttama (vaat õhtul ju need libahundid peavad ära aelema, keskööni nad ainult võivat käia). Tütar heitnud magama. Ta polnud jäändki veel magama, kui kuulnud, et keegi krabistand redelit mööda üles. Ta võtnud ruttu reha ja läind vastu vaatama, kes tuleb, mõelnud, et isa tuleb. Vaadand — redelit mööda ronind üles libahunt. Ta löönd seda rehaga, ja nõnda nad siis tapelnud: libahunt tahtnud üles ja tema virutand sel nina veriseks — päris hirmus taplus olnud, kuni libahunt kukkund redelilt maha ja jäänd alla. Tütar näind, kuis libahunt kange seljaga läind minema, saba alla tõmmatud. Siis tütar heitnud magama.

Öösel olnud isa ka koju tulnud ja magama pannud. Kuid hommikul kui nad läind töö manu, tütar näind, et isal olnud verised silmad ja nina sootu lödiks löödud. Ta küsind: „Oi isa, kuis sa nii hirmsasti oled läbi pekstud? kus sa oled olnud?” Ta vastand: „Sa veel küsid, kus ma olen olnud, — ise sa ju rehaga kõik silmad mul välja löid!” Nüüd tütar saand aru, miks isa mitte kunagi üht ööd kodus pole olnud: isa olnud libahunt. — Pr 261.

## ROIKAGA NAISE JALG PURUKS (S. 176)

Jutustaja vanaisa sõitnud heinamaalt koju. Hobuistekopli man karand korraga põõsast välja hunte või neid nõidu (Originaalis „Võl’katõksi” ja „ragani”), hiigla hulk, et ei saa edasi. Ta hüpand vankrilt, haarand kätte ühe roika aiast, valind välja ühe päris valge (hundi) ja virutand sellele roikaga. — Teisel päeval ta kuulnud, Nuogala vallas sisemaal olevat kuski talus ühel naisel jalg puruks löödud, ja sellest naisest kõneldud, et olevat libahunt ja tegevat selliseid võlutükke („võlatõksi”). — Kr 279.

Esitet lugu on taas tüübiliseks näiteks, kuis faktide juhuslik kokkusattumine viib fantastilisile järeldusile. Kuis fantastilised oletused võivad viia samuti saatuslikkele järeldusile, seda näidaku järgmine lugu. —

## JÕULUÖÖL KÕMMUTETAKSE LIBAHUNTI (S. 176)

Kord jõulu ööl klopitud Kuolka tulitorni uksele, et uks maha. Tulevaht küsind, kes sääl on. Pole vastatud. Vaht pole lasknud siis ka mitte sisse. Natukese aja pärast palutud sisselaskmist, olevat va Kõrkil’(z), ära külmend, tahtvat soojenduda. Vaht avand ukse. Siis Kõrkil’ jutustand, et vana Zuonkõ-talu (V) peremees lasknud ta peaaegu püssiga maha, ent ei ole trehvand.

Vaat Kõrkil’ olnud siis (s.t. Zuonkõ-talust mööda minnes) libahunt, niisama ka veel ukse taga kloppides, sisselaskmisega ta saand jälle inimeseks: libahunt heidab ju üle pää kukerpalli ja inimesestub jälle. Jõuluõiti, siis nad aelevad ümberringi, sellepärast peetud siis ukседki kõik kinni. — Kr 88.

Nõnda jah elatud vanasti: alati sa pidid olema valvel, et kurat ja kõik need kuradi sellid ei pääseks sulle kallale; aga jumalale tänu, viimasel ajal olevat libahunte siiski vähem kuulda: nad kadunuvat pärast seda ööd, kus mees tapnud nad maha raudmõõgaga (Kr). Selles eidekese seletuses libahunt on läind segi võluga (S. 156, § 174), nõnda et kuulsal nõidadepeol raudmõõgaga vehklemine on saand surmaksi mõlemale vanaaja olevusele.